

Małopolskie przemysły kreatywne – stan i warunki rozwoju

Raport cząstkowy
z badania:
**Branża konserwacji
zabytków i dzieł sztuki
oraz dziedzictwa
kulturowego**

Małopolskie Obserwatorium
Rozwoju Regionalnego

Departament
Polityki Regionalnej

**Badanie pn. Małopolskie przemysły
kreatywne – stan i warunki rozwoju**
Raport częściowy z badania
**Branża konserwacji zabytków i dzieł
sztuki oraz dziedzictwa kulturowego**

Kraków 2019

Autorzy raportu:

Ewa Dzielnicka
Paulina Gawryś
Iwona Kania
Marta Mackiewicz
Agata Niedolisteck
Monika Sochaczewska
Magdalena Sroka

Zamawiający:

Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego
Departament Polityki Regionalnej
Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego
ul. Wielicka 72B, 30-552 Kraków
tel. (+48) 12 29 90 900, fax (+48) 12 29 90 926

Opracowanie w wersji elektronicznej dostępne na stronie
www.obserwatorium.malopolska.pl

Korekta raportu:

Magdalena Danek
Karolina Fiut
Karolina Machnicka
Piotr Sendor

Projekt okładki:

Agnieszka Misiaszek-Wylandowska

Egzemplarz bezpłatny:

Przy publikowaniu danych z publikacji prosimy o podawanie źródła

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020.

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz
Rozwoju Regionalnego

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE	5
1.1. Kontekst badawczy – uzasadnienie realizacji badania.....	5
1.2. Cele badania	5
2. KONCEPCJA METODOLOGICZNA BADANIA.....	6
2.1. Perspektywy oceny	6
2.2. Metody i techniki gromadzenia oraz analizy danych	7
3. MODEL BRANŻ KREATYWNYCH ZASTOSOWANY W BADANIU.....	8
4. WYBRANE WYNIKI BADANIA.....	11
5. SZCZEGÓŁOWE WYNIKI BADANIA.....	13
5.1. Charakterystyka branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w Małopolsce	13
5.2. Udział branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w małopolskim PKB	24
5.3. Rynek pracy branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w Małopolsce	26
5.4. Przyszłe kadry branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego	35
5.5. Uwarunkowania i trendy rozwoju branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego.....	37
5.6. Wsparcie instytucjonalne branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego i jego ocena	41
5.7. Współpraca i sieciowanie w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego.....	45

Wykaz podstawowych skrótów

SKRÓT	ROZWIĘCIE
PKD 2007	Polska Klasyfikacja Działalności; podstawa prawna: Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24.12.2007 roku w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD)
GUS	Główny Urząd Statystyczny
REGON	Krajowy rejestr urzędowy podmiotów gospodarki narodowej; jest bieżąco aktualizowanym zbiorem informacji o podmiotach gospodarki narodowej prowadzonym w systemie informatycznym w postaci centralnej bazy danych
PKB	Produkt krajowy brutto
NTS	Klasyfikacja jednostek terytorialnych wprowadzona w 2000 roku rozporządzeniem Rady Ministrów i funkcjonująca do końca 2017 roku
RIS/IS	Regionalne Inteligentne Specjalizacje / Regionalna Inteligentna Specjalizacja; Inteligentne Specjalizacje / Inteligentna Specjalizacja
LQ	Współczynnik lokalizacji, Iloraz lokalizacji, wskaźnik specjalizacji regionalnej
CATI	Wspomagany komputerowo wywiad telefoniczny (ang. <i>computer assisted telephone interview</i>)
CAWI	Wywiad kwestionariuszowy realizowany przez Internet (ang. <i>computer assisted telephone interview</i>)
IDI	Indywidualny wywiad pogłębiony (ang. <i>individual in-depth interview</i>)

1. WPROWADZENIE

1.1. Kontekst badawczy – uzasadnienie realizacji badania

Przemysły kreatywne stanowią część jednej z siedmiu małopolskich inteligentnych specjalizacji¹ (specjalizacji pn. przemysły kreatywne oraz czasu wolnego) zaprezentowanej w Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Małopolskiego 2014-2020². Oznacza to, że wsparcie podmiotów branży kreatywnej jest jednym z priorytetowych działań na rzecz poprawy poziomu innowacyjności i konkurencyjności Małopolski.

By jak najlepiej zaprojektować formułę publicznego wsparcia branży kreatywnej, konieczna była ocena stanu i potencjału rozwoju przemysłów kreatywnych w Małopolsce (w porównaniu do pozostałych regionów w Polsce); rozpoznanie poziomu koncentracji tego typu działalności w województwie małopolskim oraz uwarunkowań jej rozwoju (w tym barier hamujących rozwój i specjalizację branż kreatywnych) oraz identyfikacja potrzeb osób zajmujących się taką działalnością zawodowo i tych, które będą zajmowały się nią w najbliższej przyszłości. W badaniu analizowane były następujące przemysły kreatywne:

- 1) przemysł filmowy,
- 2) przemysł muzyczny,
- 3) przemysł wydawniczy,
- 4) media i reklama,
- 5) projektowanie ubioru (*fashion design*),
- 6) architektura,
- 7) sztuki sceniczne (performatywne – teatr, opera, taniec),
- 8) działalność artystów i rzemiosło artystyczne,
- 9) konserwacja zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwo kulturowe,
- 10) projektowanie graficzne i wzornictwo przemysłowe (*design*),
- 11) gry komputerowe i oprogramowanie.

Niniejszy raport cząstkowy poświęcony jest **branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego**.

1.2. Cele badania

Zgodnie z założeniami, głównym celem badania było zdiagnozowanie stanu, potencjału oraz uwarunkowań rozwoju 11 przemysłów kreatywnych w Małopolsce w kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Badanie posłużyło do rozpoznania poziomu koncentracji kreatywnej działalności w województwie małopolskim oraz scharakteryzowania dynamiki jej rozwoju w porównaniu do pozostałych regionów w Polsce. Przeprowadzona

¹ Inteligentne specjalizacje to dziedziny życia gospodarki lub nauki, które każdy z polskich regionów zidentyfikował i rozwija w latach 2014-2020. Inwestowanie w precyzyjnie określone obszary pozwala na optymalizację działań na rzecz rozwoju gospodarczego. Skupienie działań inwestycyjnych na konkretnych obszarach gospodarki pozwala też na lepsze wykorzystanie zasobów i środków finansowych. [<http://www.rpo.malopolska.pl/o-programie/poznaj-zasady-dzialania-programu/inteligentne-specjalizacje>; pobrano: 20.03.2018 roku].

² Program Strategiczny Regionalna Strategia Innowacji Województwa Małopolskiego 2020, Departament Rozwoju Gospodarczego UMWM czerwiec 2016 roku, Załącznik nr 1 do Uchwały Nr 995/16 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 30 czerwca 2016 roku.

analiza koncentrowała się również na identyfikacji i ocenie rozwiązań, w tym dobrych praktyk w zakresie wsparcia tego typu działalności.

W badaniu zgromadzono dane zarówno na temat instytucji i podmiotów gospodarczych działających w obrębie przemysłów kreatywnych, jak i profesjonalistów zajmujących się kreatywną działalnością zawodowo oraz uczniów i studentów, będących potencjalnymi pracownikami badanych branż. Bazowano również na danych zastanych, tj. danych statystyki publicznej oraz wynikach innych badań, analiz, ekspertyz o tematyce tożsamej z przedmiotem niniejszego badania.

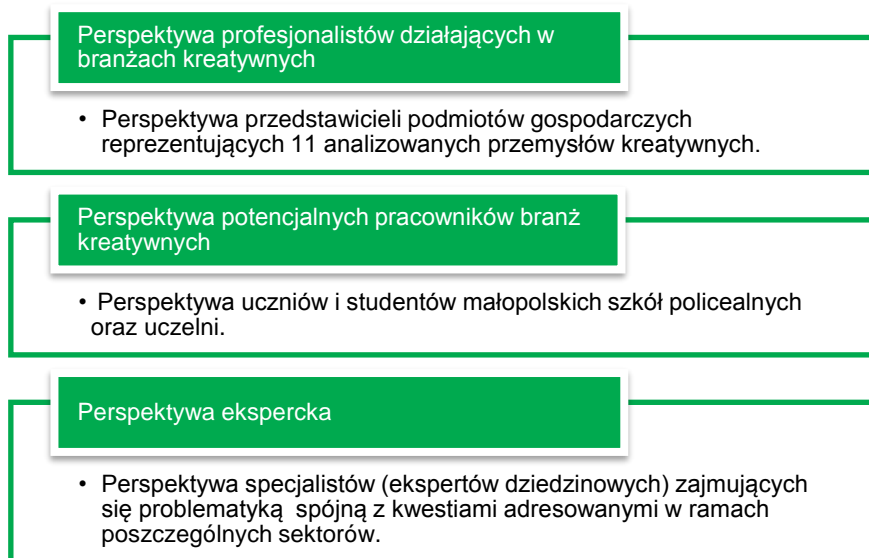
2. KONCEPCJA METODOLOGICZNA BADANIA

Szeroki zakres i specyfika problematyki będącej przedmiotem niniejszego badania wymagały przyjęcia wielowymiarowego podejścia badawczego, uwzględniającego różne perspektywy oceny, a także uzupełniające się metody i techniki badawcze. Ważnym aspektem była również jego etapowość, która pozwoliła w sposób efektywny wykorzystać zaplanowane metody i techniki badawcze oraz źródła danych.

2.1. Perspektywy oceny

W badaniu uwzględniono trzy różne perspektywy oceny uchwycone poprzez zaproszenie do udziału w badaniu trzech kategorii respondentów (jak na schemacie poniżej).

Schemat 1. Perspektywy oceny uwzględnione w badaniu

Źródło: Opracowanie własne.

2.2. Metody i techniki gromadzenia oraz analizy danych

W badaniu zastosowane zostały następujące metody i techniki badawcze służące gromadzeniu oraz analizie danych.

Schemat 2. Metody i techniki gromadzenia danych zastosowane w badaniu

Badania gabinetowe (<i>desk research</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • analiza danych zastanych, pozyskanych ze statystyki publicznej: m.in. baza podmiotów gospodarczych REGON, dane z badania GUS dot. struktury wynagrodzeń wg zawodów, • analiza literatury, wyników badań, raportów, ekspertyz dot. problematyki badania.
Metody i techniki badań ilościowych	<ul style="list-style-type: none"> • <i>mix-mode survey</i> (CATI / CAWI): wspomagany komputerowo wywiad telefoniczny (<i>computer-assisted telephone interviewing / CATI</i>) oraz wywiad prowadzony za pośrednictwem Internetu (<i>computer-Assisted Web Interview / CAWI</i>), • ankieta audytoryjna.
Metody i techniki badań jakościowych	<ul style="list-style-type: none"> • indywidualny wywiad pogłębiony (<i>Individual in Depth Interview / IDI</i>).

Źródło Opracowanie własne.

Poniżej na schemacie zaprezentowano powiązanie technik badawczych z kategoriami respondentów, którym były przypisane poszczególne techniki.

Schemat 3. Przyporządkowanie technik badawczych kategoriom respondentów objętych badaniem

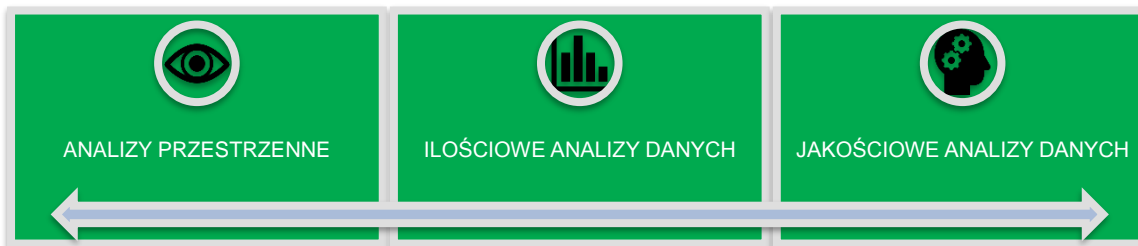
Perspektywa profesjonalistów – przedstawiciele podmiotów gospodarczych reprezentujących 11 przemysłów kreatywnych	Perspektywa potencjalnych pracowników branż kreatywnych – uczniów / studentów małopolskich szkół policealnych i uczelni	Perspektywa ekspercka – specjalistów reprezentujących dziedziny odpowiadające badanym przemysłom kreatywnym
<i>mixed-mode survey</i> (CATI/CAWI) n = 579	ankieta audytoryjna n = 822	indywidualny wywiad pogłębiony (IDI) n = 22
indywidualny wywiad pogłębiony (IDI) n = 55	<i>desk research</i>	<i>desk research</i>

Źródło: Opracowanie własne.

W badaniu posłużono się następującymi technikami analizy zgromadzonych danych (schemat 4.):

Schemat 4. Metody i techniki analizy danych zastosowanie w badaniu

Źródło: Opracowanie własne.

3. MODEL BRANŻ KREATYWNYCH ZASTOSOWANY W BADANIU

Model przemysłów kreatywnych zastosowany w niniejszym raporcie jako podstawa dla dokonywanych obliczeń, opisany został poprzez odwołanie do Polskiej Klasyfikacji Działalności Gospodarczej PKD 2007³ i jest zgodny z dwoma następującymi modelami:

- (1) modelem przemysłów kreatywnych opracowanym przez Eurostat w Raporcie metodologicznym *ESSENet-Culture* i przedstawionym w raporcie pn. „Potencjał małopolskich przemysłów kreatywnych”, Małopolskie Obserwatorium Gospodarki, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego⁴,
- (2) modelem opracowanym przez Europejskie Obserwatorium Klastrow (*The European Cluster Observatory*), które włączyło do sektorów kreatywnych rodzaje działalności twórczej, ujęte w klasyfikacji działalności gospodarczych w Unii Europejskiej NACE 2.0 (*Nomenclature statistique des Activités économiques dans la Communauté Européenne*); działalnościami włączonym do sektorów kreatywnych według Klasyfikacji NACE 2.0 Rev 2 odpowiadają rodzaje działalności uwzględnione w Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD).

Zaklasyfikowanie kodów PKD do poszczególnych przemysłów kreatywnych znajduje się w aneksie 3. do raportu końcowego z badania, poniżej w tabeli 1. zaprezentowano klasy / podklasy opisujące branżę konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego (zgodnie z modelami przyjętymi na potrzeby badania).

³ Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) 2007 z dnia 24.12.2007 roku, zasady budowy klasyfikacji, schemat klasyfikacji, wyjaśnienia PKD są dostępne pod adresem: http://stat.gov.pl/Klasyfikacje/doc/pkd_07/pkd_07.htm.

⁴ *Potencjał małopolskich przemysłów kreatywnych*, Małopolskie Obserwatorium Gospodarki, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Departament Polityki Regionalnej, s. 32-34, Kraków 2012.

Tabela 1. Kody PKD 2007 opisujące branżę konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego

Branża (przemysł kreatywny)	Seksja PKD 2007	Według modelu przemysłów kreatywnych (opisanego poprzez odwołanie do PKD 2007) opracowanego przez Eurostat w Raporcie metodologicznym <i>ESSENet-Culture</i> oraz wg. modelu Europejskiego Obserwatorium Klastrow (<i>The European Cluster Observatory</i>)		
		grupa/klasa/podklasa PKD 2007	nazwa grupowania PKD 2007	opis dodatkowy
Konserwacja zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwo kulturowe	R	9101A	Działalność bibliotek	<p>Podklasa ta obejmuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> dokumentacyjną i informacyjną działalność bibliotek wszystkich rodzajów, czytelní, pomieszczeń do odsłuchiwania i oglądania, świadczoną dla ogółu społeczeństwa lub specjalnych grup odbiorców takich jak: studenci, naukowcy, nauczyciele, członkowie: <ul style="list-style-type: none"> gromadzenie zbiorów, katalogowanie zbiorów, wypożyczanie i przechowywanie książek, map, periodyków, filmów, płyt, taśm, prac artystycznych itp., wyszukiwanie informacji z posiadanych zbiorów itp., przechowywanie zdjęć i filmów przez biblioteki i usługi z tym związane.
	R	9101B	Działalność archiwów	<p>Podklasa ta obejmuje dokumentacyjną i informacyjną działalność archiwów publicznych świadczoną dla ogółu społeczeństwa lub specjalnych grup odbiorców, takich jak: studenci, naukowcy, nauczyciele, członkowie oraz działalność archiwów rządowych:</p> <ul style="list-style-type: none"> gromadzenie zbiorów, katalogowanie zbiorów, wypożyczanie i przechowywanie książek, map, periodyków, filmów, płyt, taśm, prac artystycznych itp., wyszukiwanie informacji z posiadanych zbiorów itp. <p>Podklasa ta nie obejmuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> archiwizacji i niszczenia dokumentów wykonywanych na zlecenie, sklasyfikowanej w 82.19.Z.
	R	9102Z	Działalność muzeów	<p>Podklasa ta obejmuje działalność muzeów wszystkich rodzajów, takich jak:</p> <ul style="list-style-type: none"> muzea sztuki, biżuterii, mebli, strojów, ceramiki, srebra stołowego, muzea historii naturalnej, nauki i techniki, historyczne, włączając muzea wojskowe i izby pamięci, pozostałe muzea wyspecjalizowane, muzea na wolnym powietrzu. <p>Podklasa ta nie obejmuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> działalności handlowych galerii sztuki, sklasyfikowanej w 47.78.Z, renowacji dzieł sztuki i obiektów muzealnych, sklasyfikowanej w 90.03.Z, działalności archiwów i bibliotek, sklasyfikowanej w 91.01.A, 91.01.B
	R	9103Z	Działalność historycznych miejsc i budynków oraz	<p>Podklasa ta obejmuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> konserwację i ochronę miejsc i budynków zabytkowych i historycznych oraz zabytkowych obiektów ruchomych.

			podobnych atrakcji turystycznych	Podklasa ta nie obejmuje: <ul style="list-style-type: none"> • prowadzenia badań naukowych i prac rozwojowych w dziedzinie archeologii i historii, sklasyfikowanego w 72.20.Z, • renowacji i restauracji miejsc i budynków historycznych sklasyfikowanych w odpowiednich podklasach Sekcji F.
Łącznie klas / podklas PKD: 4				

4. WYBRANE WYNIKI BADANIA

Charakterystyka branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w Małopolsce

W 2010 roku branżę reprezentowało 539 podmiotów posiadających dominujące (i opisujące ten sektor kreatywny) kody PKD; w roku 2018 – nieco ponad 8 proc. podmiotów więcej w stosunku do wartości początkowej (584). W 2016 roku podmioty sektora prywatnego stanowiły prawie 64 proc. (374) wszystkich podmiotów w sektorze; podmioty publiczne nieco ponad 35 proc.; udział organizacji pozarządowych w branży wyniósł 0,85 proc.

Na tle pozostałych województw w Polsce, małopolskie charakteryzowało się w latach 2010-2016, drugą – co do liczby podmiotów w branży – bardzo silną pozycją w Polsce. Uplasowało się za mazowieckim, które nie tylko utrzymało, lecz także wyraźnie umocniło się na pozycji lidera w zakresie liczby podmiotów w branży w kraju.

Sektor konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego na tle pozostałych małopolskich sektorów kreatywnych jest bardzo słabo reprezentowany w zakresie liczby funkcjonujących w nim podmiotów. W latach 2010-2016, biorąc pod uwagę posiadane zasoby instytucjonalne, sektor niezmiennie zajmował przedostatnie, dziewiąte miejsce spośród wszystkich branż kreatywnych objętych badaniem

Branża w latach 2010-2016 reprezentowana była przede wszystkim przez podmioty o liczbie zatrudnionych od 0 do 9 osób; w całym analizowanym okresie 2010-2016 odsetek podmiotów tej klasy wielkości wynosił nie mniej niż 84 proc.; podmioty o liczbie zatrudnionych od 10-49 osób stanowiły w poszczególnych latach od 11,5 proc. do 12,3 proc.

Udział branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w małopolskim PKB

Wartość dodana branży w poszczególnych latach (2010-2016) oscyluje między 0,2 a 0,3 proc. całego PKB w regionie. W badaniu CATI / CAWI 5 na 11 respondentów z branży zadeklarowało wzrost przychodów netto w 2017 roku w porównaniu do roku 2016. Tyle samo osób powiedziało, że przychód nie uległ zmianie, a 1 osoba, że się znacząco zmniejszył.

Rynek pracy konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w Małopolsce

W 2010 roku liczba zatrudnionych w branży w województwie małopolskim wynosiła – 4 403 osoby, w roku 2016 zatrudnienie w sektorze znalazła porównywalna liczba osób – 4 407.

Branża – ze względu na udział osób zatrudnionych w sektorze w ogólnej liczbie ludności aktywnej zawodowo – zajmowała w 2016 roku najwyższą pozycję wśród wszystkich województw w Polsce.

Sektor konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego na tle pozostałych małopolskich sektorów kreatywnych znajduje się w grupie sektorów słabo reprezentowanych, biorąc pod uwagę liczbę osób zatrudnionych. Przez cały badany okres (2010-2016), ze względu na posiadane zasoby kadrowe, sektor był siódmym co do wielkości sektorem kreatywnym w Małopolsce pod względem liczby zatrudnionych.

Osoby zatrudnione w branży w latach 2010-2016, to przede wszystkim pracownicy funkcjonujący w podmiotach sektora publicznego – było ich trzykrotnie więcej niż zatrudnionych w podmiotach sektora prywatnego.

Najsilniejsza koncentracja osób zajmujących się zawodowo działalnością kreatywną związaną z branżą konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego wystąpiła w podregionie: krakowskim (szczególnie wyróżniającym się pod względem nadreprezentacji podmiotów w branży w latach 2010-2016), oświęcimskim i w Krakowie.

Przyszłe kadry branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego

Uczelniami publicznymi, które oferują kształcenie na kierunkach ważnych dla branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego, są: Akademia Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie. Wśród szkół policealnych, Policealne Zawodowe Studium Plastyczne w Tarnowie.

Najczęściej wskazywaną przez studentów motywacją do podjęcia kształcenia w zawodzie związanym z branżą, była chęć podjęcia zawodu związanego z zainteresowaniami.

Uwarunkowania i trendy rozwoju branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w Małopolsce

Czynnikami najsilniej oddziałyującymi na wzrost podmiotów w sektorze są skomplikowane przepisy i regulacje prawne (włącznie z prawami autorskimi, patentami, licencjami itp.) oraz wysokie oprocentowanie kredytów dla firm i instytucji, najmniej znaczącymi natomiast, stan i dostosowanie infrastruktury (w tym technologie i narzędzia związane z rozwojem działalności kreatywnej).

Czynnikiem najważniejszym dla firm funkcjonujących od roku do 3 lat jest wysokie oprocentowanie kredytów dla firm i instytucji. Przedsiębiorstwa ze stażem na rynku od 6 do 10 lat wskazują na silną konkurencję w branży i zbyt wysokie oczekiwania płacowe potrzebnych / poszukiwanych pracowników i kandydatów do pracy. Dla podmiotów funkcjonujących na rynku powyżej 10 lat, najważniejszymi czynnikami warunkującymi ich rozwój, są skomplikowane przepisy i regulacje prawne.

Współpraca i sieciowanie w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego

Małopolska branża konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego nie jest powiązana w strukturze żadnego polskiego klastra. Tylko instytucje muzealne skupione są w międzynarodowej sieci branży konserwatorskiej ICON.

5. SZCZEGÓŁOWE WYNIKI BADANIA

5.1. Charakterystyka branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w Małopolsce

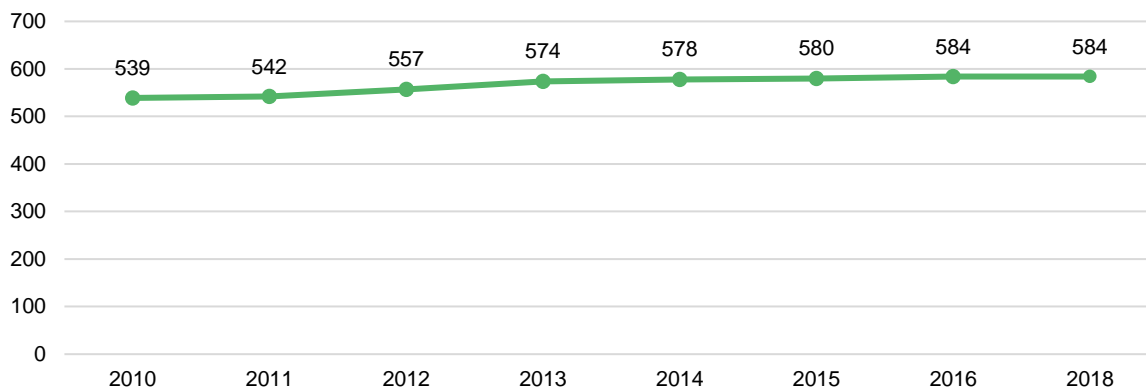
Liczba podmiotów zarejestrowanych w Małopolsce w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego na przestrzeni lat 2010-2016, przyjmowała nieznaczną tendencję wzrostową; w roku 2018 (stan na marzec) utrzymany został stan w zakresie liczby podmiotów z roku 2016.

W 2010 roku branżę reprezentowało 539 podmiotów posiadających dominujące (i opisujące ten sektor kreatywny) kody PKD R9101A, R9101B, R9102Z, R9103Z. W 2018 roku – ostatnim objętym analizą – branżę reprezentowało o nieco ponad 8 proc. podmiotów więcej w stosunku do wartości początkowej z pierwszego roku uwzględnionego w analizie (584 podmioty).

W analizowanym okresie (lata 2010-2016) największy przyrost liczby podmiotów badanego sektora kreatywnego nastąpił między rokiem 2012 i 2013 (wzrost o około 3 proc.). W kolejnych latach dynamika wzrostu sektora

w zakresie liczby rejestrujących się w Małopolsce podmiotów, kształtowała się na niższym poziomie, między 0,3 w 2015 roku do 2,7 proc. w 2012 roku, średnio o osiem podmiotów rocznie. W 2018 roku (stan na marzec) nie odnotowano wzrostu w branży w zakresie liczby podmiotów. Opisaną sytuację ilustruje wykres 1.

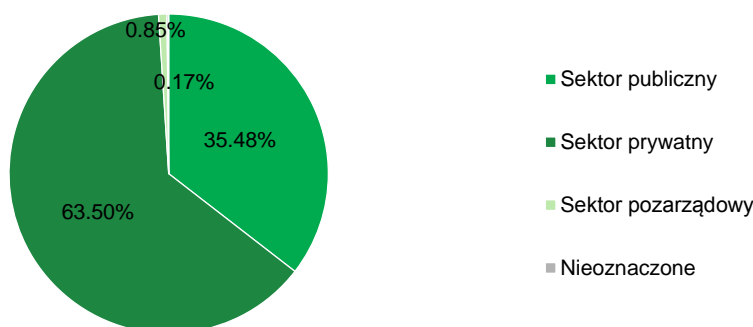
Wykres 1. Liczba zarejestrowanych podmiotów w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego ogółem w latach 2010-2016 oraz w marcu 2018 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Ze względu na formę własności (publiczna, prywatna oraz pozarządowa), branża konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w latach 2010-2016, reprezentowana była zarówno przez podmioty sektora prywatnego, jak i publicznego oraz pozarządowego. Udział wszystkich (ze względu na formę własności) typów podmiotów w branży w analizowanym okresie utrzymywał się na podobnym poziomie. W 2016 roku podmioty sektora prywatnego stanowiły prawie 64 proc. (374) wszystkich podmiotów w sektorze; podmioty publiczne nieco ponad 35 proc. Udział organizacji pozarządowych w branży wynosił 0,85 proc. Liczba podmiotów prywatnych dominujących w branży corocznie nieznacznie rosła; największy przyrost podmiotów prywatnych nastąpił między 2012 a 2013 rokiem. Opisaną sytuację ilustruje wykres 2. i 3. oraz tabela 2.

Wykres 2. Odsetek zarejestrowanych podmiotów w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego ze względu na sektor własności (publiczny, prywatny, pozarządowy) w 2016⁵

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

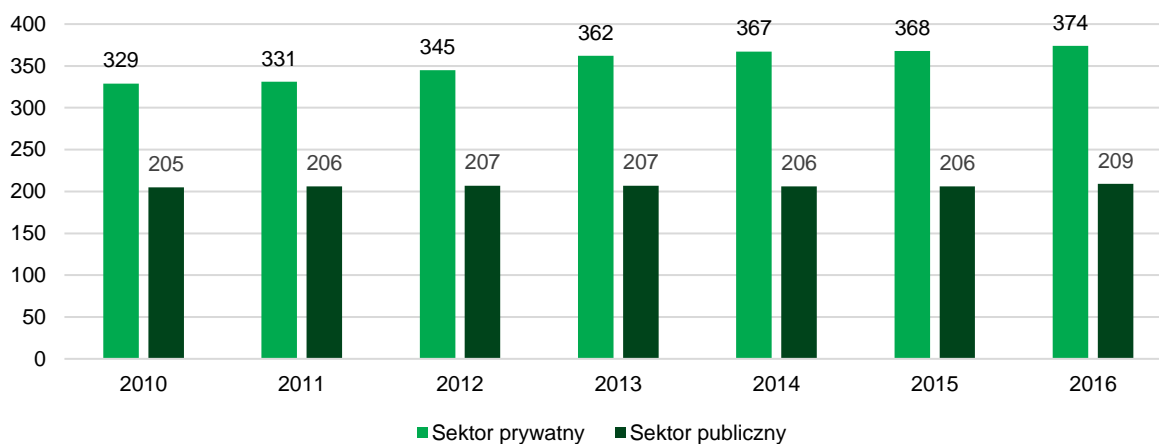
⁵ Na wykresie zaprezentowano liczbę podmiotów o sektorze nieoznaczonym według REGON. Występowanie podmiotów o sektorze nieoznaczonym wynika ze zmian w rejestrze REGON wprowadzonych od 8 listopada 2014 roku.

Tabela 2. Liczba zarejestrowanych podmiotów w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w ramach sektorów w województwie małopolskim w latach 2010-2016

Rok	LICZBA PODMIOTÓW SEKTORA PUBLICZNEGO	LICZBA PODMIOTÓW SEKTORA PRYWATNEGO	LICZBA PODMIOTÓW SEKTORA POZARZĄDOWEGO	NIEOZNACZONE
2010	205	329	5	0
2011	206	331	5	0
2012	207	345	5	0
2013	207	362	5	0
2014	206	367	5	0
2015	206	368	5	1
2016	209	374	5	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 3. Liczba zarejestrowanych podmiotów w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w ramach sektora prywatnego i publicznego w latach 2010-2016 w województwie małopolskim

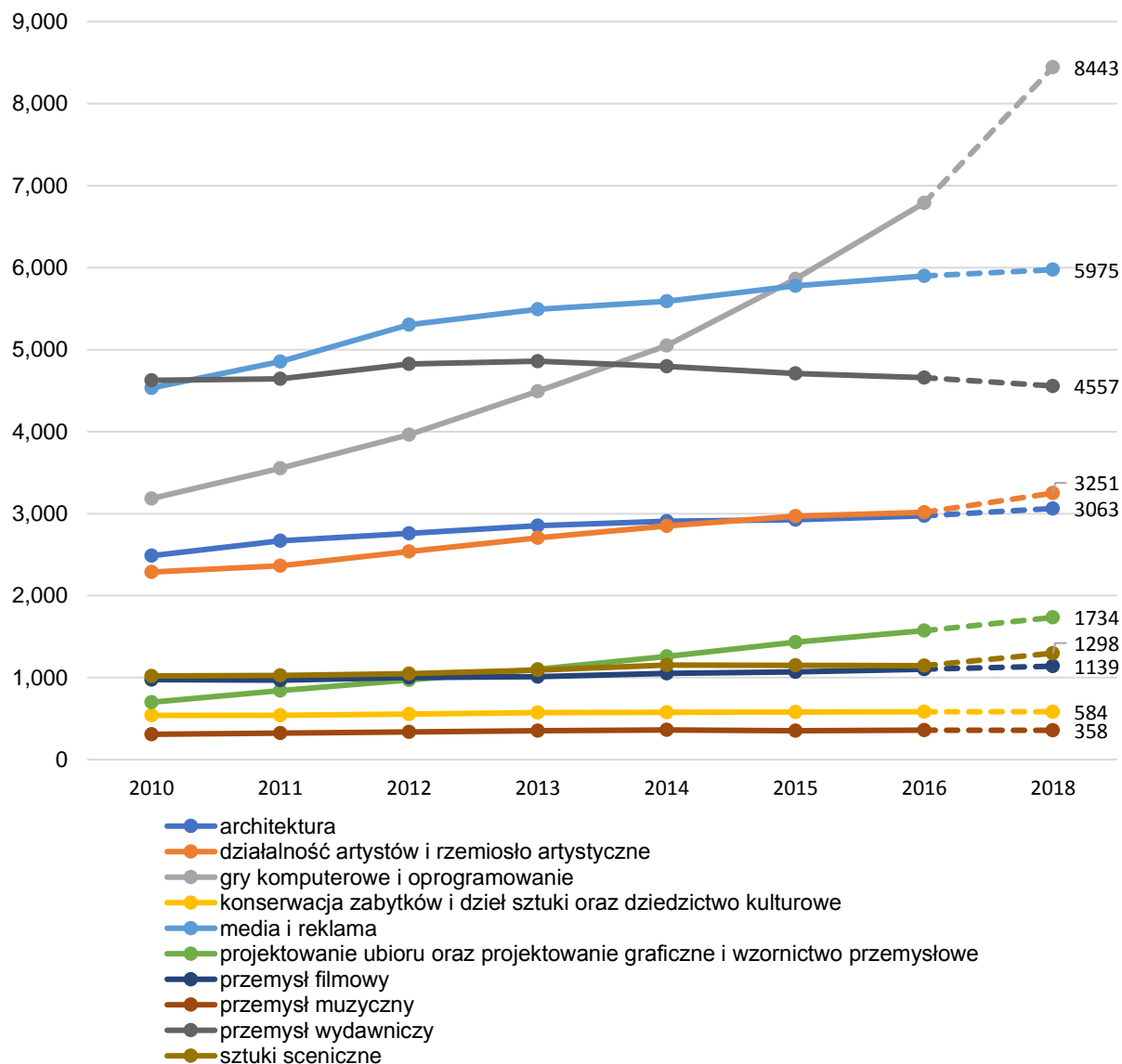
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Należy zauważyć, że sektor konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego na tle pozostałych małopolskich sektorów kreatywnych jest bardzo słabo reprezentowany w zakresie liczby funkcjonujących w nim podmiotów.

W latach 2010-2016, biorąc pod uwagę posiadane zasoby instytucjonalne, sektor niezmiennie zajmował przedostatnie, dziewiąte miejsce spośród wszystkich branż kreatywnych objętych badaniem (wykres 4).

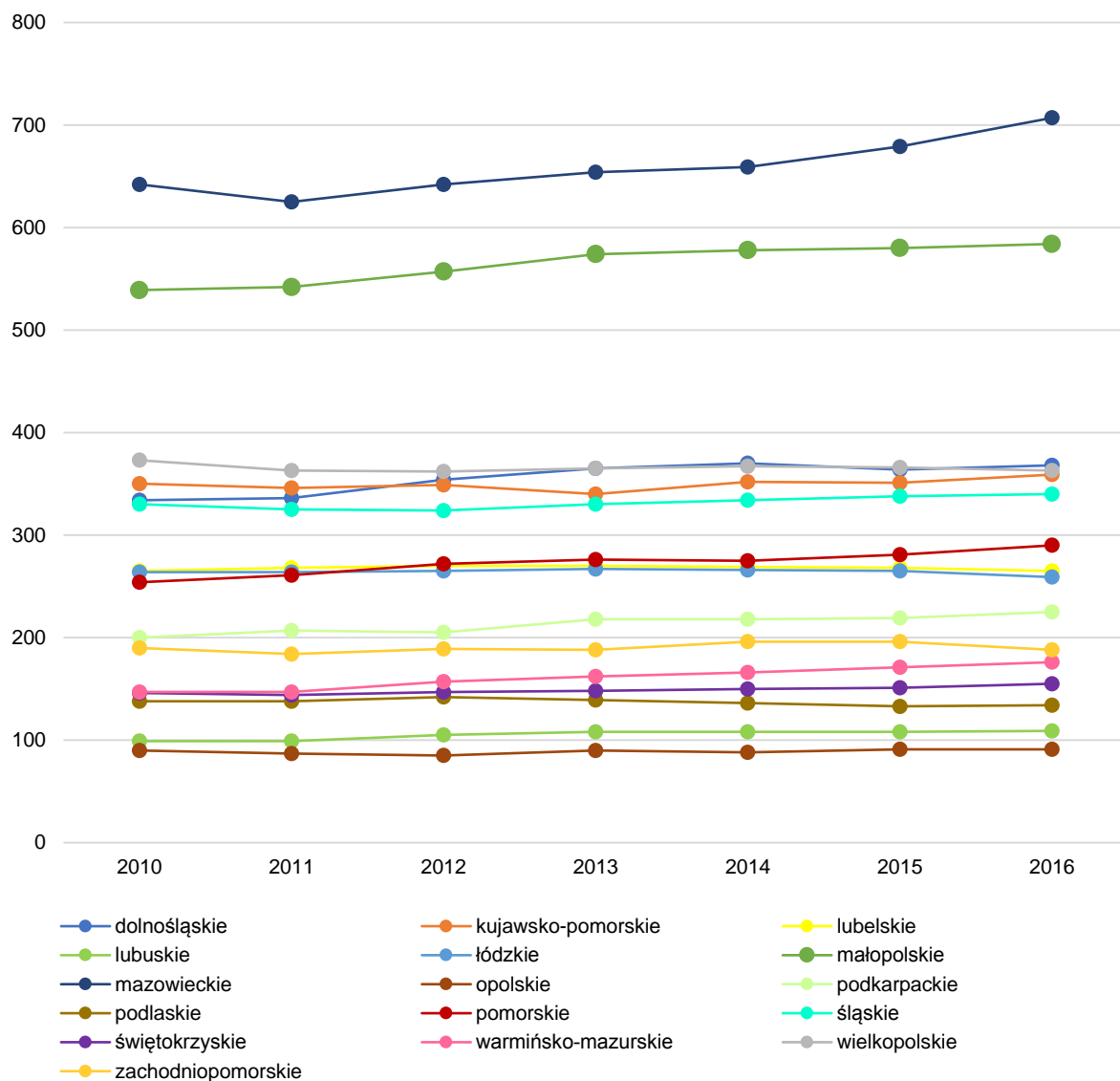
Wykres 4. Zasoby instytucjonalne branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego na tle zasobów innych branż kreatywnych w województwie małopolskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na tle pozostałych województw w Polsce, małopolskie charakteryzowało się w latach 2010-2016 drugą co do liczby podmiotów w omawianej branży, bardzo silną pozycją w Polsce. Uplasowało się za województwem mazowieckim, które nie tylko utrzymało, ale nawet wyraźnie umocniło się na pozycji lidera w kraju w zakresie liczby podmiotów w branży. W szczególności w okresie 2012-2014 Małopolska konsekwentnie zmniejszała dystans względem województwa mazowieckiego. Z kolei w latach 2015-2016 spowolnienie dynamiki wzrostu w małopolskiej branży konserwacji zabytków oraz dzieł sztuki i dziedzictwa kulturowego oraz wyraźny wzrost liczby podmiotów z tej branży na Mazowszu, spowodowały ponowne zwiększenie odległości między tymi regionami w zakresie liczby podmiotów zaliczanych do branży (wykres 5).

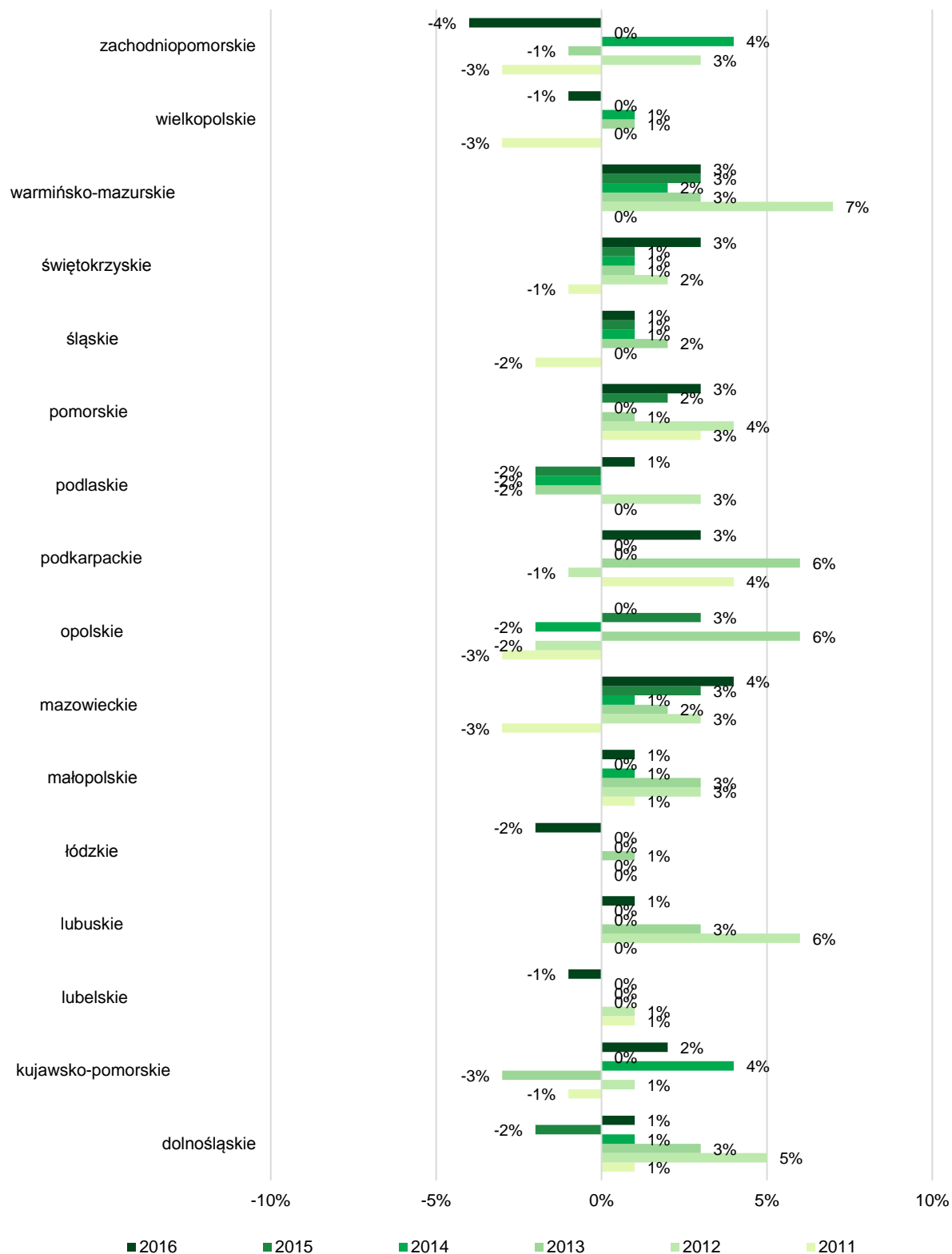
Wykres 5. Liczba podmiotów w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w latach 2010-2016 w województwie małopolskim na tle pozostałych województw

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analiza dynamiki zmian w latach 2010-2016 w zakresie liczby podmiotów w branży w poszczególnych województwach, pokazuje niewielkie wzrosty i spadki liczby podmiotów we wszystkich województwach (wykres 6). Występująca w Małopolsce dynamika zmian w zakresie liczby podmiotów w branży, cechująca się trwającym w czasie powolnym, niewielkim wzrostem liczby podmiotów lub zamrożeniem / brakiem zmian lub spadkiem liczby podmiotów w branży, jest typowa dla wszystkich województw w Polsce.

Wykres 6. Rokroczny przyrost procentowy liczby podmiotów (w stosunku do roku poprzedniego) w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego między rokiem 2010 a 2016 w województwie małopolskim⁶

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

⁶ Rok 2010 nie został uwzględniony na wykresie, ponieważ jest rokiem bazowym.

Branża, w latach 2010-2016, reprezentowana była przede wszystkim przez podmioty o liczbie zatrudnionych od 0 do 9 osób. W całym analizowanym okresie 2010-2016 odsetek podmiotów tej klasy wielkości wynosił nie mniej niż 84 proc. Podmioty o liczbie zatrudnionych od 10-49 osób stanowiły w poszczególnych latach od 11,51 do 12,30 proc.

Tabela 3. Liczba podmiotów w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w latach 2010-2016 w województwie małopolskim według klas wielkości⁷

ROK	0-9	10-49	50-249	250-999	1000 I WIĘCEJ
2010	424	61	11	0	0
	85,48%	12,30%	2,22%	-	-
2011	425	58	17	4	0
	84,33%	11,51%	3,37%	0,79%	-
2012	431	59	17	4	0
	84,34%	11,55%	3,33%	0,78%	-
2013	434	59	17	4	0
	84,44%	11,48%	3,31%	0,78%	-
2014	452	61	17	4	0
	84,64%	11,42%	3,18%	0,75%	-
2015	434	61	17	4	0
	84,11%	11,82%	3,29%	0,78%	-
2016	436	60	16	4	0
	84,50%	11,63%	3,10%	0,78%	-

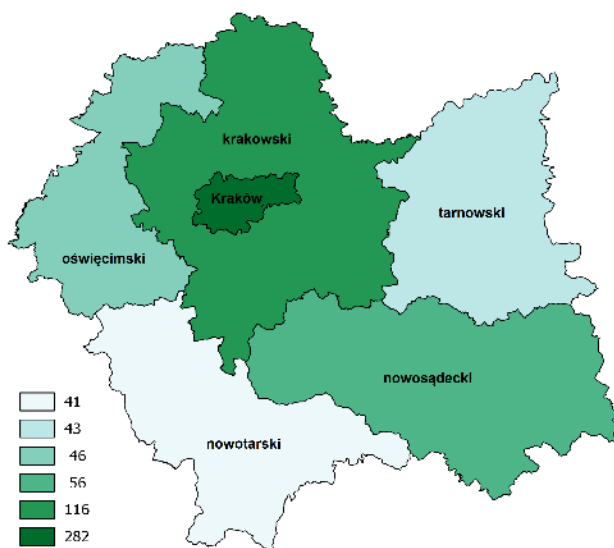
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Informacji na temat czasu aktywności (stażu na rynku) podmiotów reprezentujących branżę konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego dostarczają wyniki przeprowadzonego badania ilościowego (CATI / CAWI). Branżę reprezentowało w badaniu 11 podmiotów. W tej grupie – tylko 1 zadeklarował aktywność w branży (stanowiącą dla podmiotu źródło przychodu) do roku; 2 podmioty – powyżej 6 do 10 lat; 8 – powyżej 10 lat.

Największą liczbę podmiotów działających w 2016 roku w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego odnotowano w Krakowie oraz powiatach krakowskim, wielickim, nowosądeckim. Najmniejszą – w powiecie olkuskim, proszowickim, dąbrowskim. Spojrzenie na podregiony potwierdza dominującą, ze względu na liczbę podmiotów, pozycję Krakowa i podregionu krakowskiego oraz uwypukla najsłabszą w regionie pozycję podregionu nowotarskiego – ryciny 1. i 2.

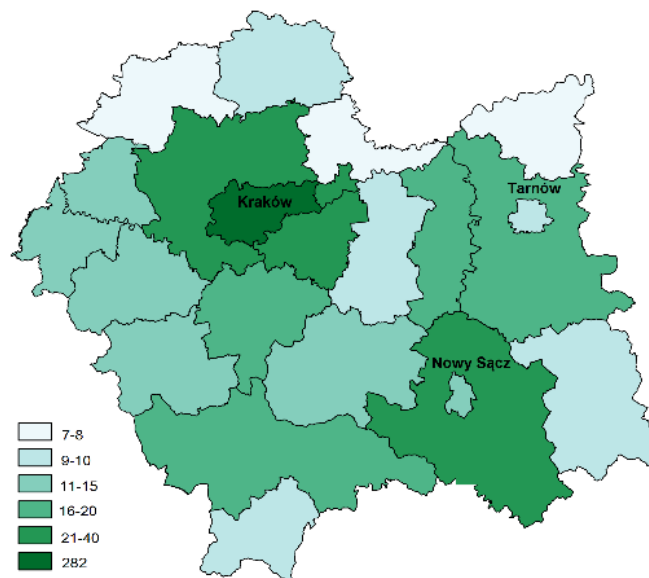
⁷ Z wyłączeniem podmiotów o nieoznaczonej klasie wielkości.

Rycina 1. Liczba podmiotów w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w podregionach województwa małopolskiego w roku 2016

Źródło: Opracowanie własne.

Rycina 2. Liczba podmiotów w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w powiatach województwa małopolskiego w roku 2016

Źródło: Opracowanie własne.

W ramach niniejszego badania analizowano również terytorialną koncentrację podmiotów reprezentujących przemysły kreatywne w latach 2010-2016⁸. Analizy tej dokonano za pomocą współczynnika lokalizacji

⁸ Terytorialna koncentracja podmiotów – analiza ilościowa służąca określeniu struktury i koncentracji podmiotów przemysłów kreatywnych w latach 2010-2016, w tym każdej branży objętej badaniem, uwzględnia aspekt lokalizacji i koncentracji podmiotów kreatywnych w województwie małopolskim w podziale na powiaty i subregiony (NTS 4 i NTS 3). Analiza została przeprowadzona przy wykorzystaniu metodologii obliczania współczynnika lokalizacji / *location quotient* (LQ) oraz przy wykorzystaniu danych statystycznych. Wskaźnik ten jest miarą koncentracji działalności gospodarczej w danej branży na obszarze badanym w odniesieniu do obszaru referencyjnego (kraju). Współczynnik lokalizacji obliczony był według wzoru: $LQ_i = (x_i/x)/(X_i/X)$, gdzie:

LQ_i to wskaźnik lokalizacji branży i w danym regionie (tu: w Małopolsce),

x_i to wartość danego wskaźnika (liczba podmiotów) dla branży i (dla wszystkich kodów PKD przypisanych przemysłowi kreatywnemu i) w danym regionie (tu: w Małopolsce),

(LQ: iloraz lokalizacji lub wskaźnik specjalizacji regionalnej). Wskaźnik ten pozwala określić, które jednostki terytorialne cechują się względną nadreprezentacją (koncentracją) podmiotów przemysłów kreatywnych ($LQ > 1$) oraz które cechują się względnym niedoborem tychże przemysłów ($LQ < 1$), w odniesieniu do obszaru referencyjnego, którym w niniejszych analizach była Polska. Koncentracja terytorialna podmiotów w ramach branży w Małopolsce w latach 2010-2016, została przedstawiona na poziomie powiatów (NTS 4), podregionów (NTS 3) oraz w porównaniu z pozostałymi województwami Polski (NTS 2).

Na tle województw w Polsce, Małopolskę zaliczyć można do obszarów o umiarkowanie wyróżniającej się specjalizacji regionalnej w zakresie konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego – wskaźnik LQ w latach 2010-2016 oscylował w granicach 1,34-1,38. Wskaźnik ten utrzymywał się na stabilnym poziomie w analizowanym okresie. Wyraźnie większe nasycenie podmiotami posiadającymi dominujący kod PKD, który opisuje branżę konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego, odnotowywało w całym analizowanym okresie województwo kujawsko-pomorskie, lubelskie, warmińsko-mazurskie i świętokrzyskie. We wszystkich województwach branży cechuje stan zamrożenia – brak zmian lub występowania niewielkich zmian. Wartość wskaźnika zaprezentowano w tabeli 4. i na rycinie 3.

Tabela 4. Wskaźnik koncentracji terytorialnej (LQ) podmiotów w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w województwach w latach 2010-2016

WOJEWÓDZTWO	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
DOLNOŚLĄSKIE	0,96	0,96	0,98	1,00	1,01	0,99	0,98
KUJAWSKO-POMORSKIE	2,01	2,03	2,04	1,98	2,10	2,12	2,18
LUBELSKIE	1,87	1,92	1,89	1,87	1,85	1,82	1,78
LUBUSKIE	1,17	1,22	1,28	1,34	1,39	1,40	1,44
ŁÓDZKIE	1,09	1,11	1,09	1,09	1,09	1,09	1,08
MAŁOPOLSKIE	1,37	1,36	1,36	1,38	1,37	1,36	1,34
MAZOWIECKIE	0,55	0,54	0,54	0,53	0,53	0,53	0,54
OPOLSKIE	1,00	0,99	0,98	1,04	1,04	1,09	1,11
PODKARPACKIE	1,44	1,50	1,47	1,54	1,47	1,49	1,50
PODLASKIE	1,70	1,66	1,67	1,62	1,55	1,51	1,50
POMORSKIE	0,95	0,98	1,01	1,02	1,01	1,03	1,04
ŚLĄSKIE	0,70	0,70	0,69	0,70	0,71	0,72	0,73
ŚWIĘTOKRZYSKIE	1,65	1,65	1,68	1,68	1,74	1,80	1,84
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	1,57	1,62	1,72	1,76	1,84	1,93	2,00
WIELKOPOLSKIE	0,93	0,89	0,87	0,85	0,84	0,83	0,82
ZACHODNIOPOMORSKIE	1,04	1,03	1,07	1,06	1,11	1,12	1,09

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

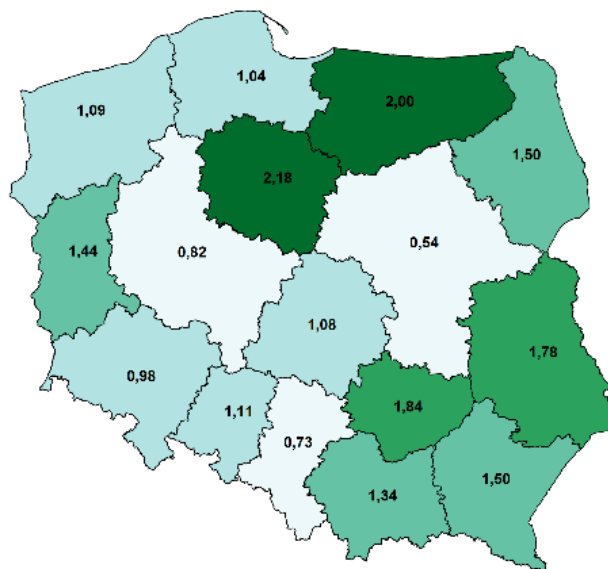
x to całkowita wartość danego wskaźnika we wszystkich branżach w danym regionie (tu: w Małopolsce),

Xi to wartość danego wskaźnika dla branży i w obszarze referencyjnym (tu: w gospodarce narodowej),

X to całkowita wartość danego wskaźnika we wszystkich branżach w obszarze referencyjnym (tu: w gospodarce narodowej).

W celu oszacowania wskaźnika lokalizacji zgromadzone zostały dane na temat liczby podmiotów we wszystkich branżach – dla kraju (jako obszaru referencyjnego) oraz Małopolski (NTS 3 i NTS 4) dla kodów PKD zaklasyfikowanych do poszczególnych branż kreatywnych.

Rycina 3. Wskaźnik koncentracji terytorialnej (LQ) podmiotów w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w województwach w roku 2016

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

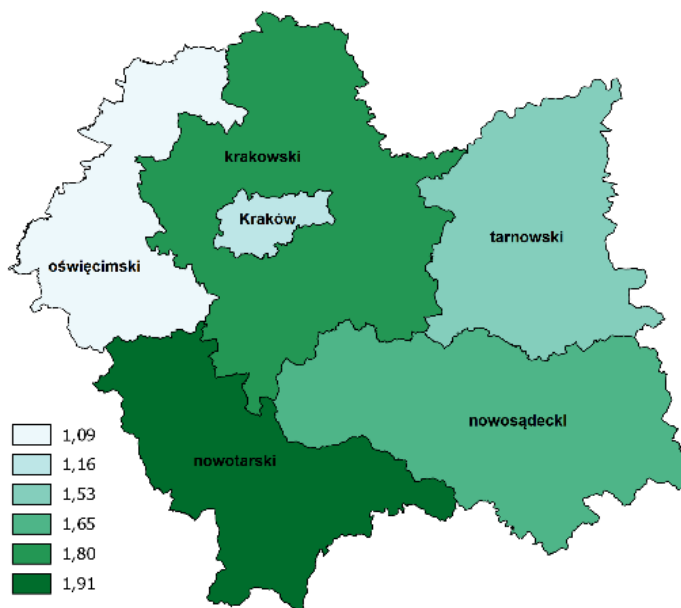
Analizując wskaźnik lokalizacji dla subregionów województwa małopolskiego zauważyć można występowanie relatywnie wysokiej koncentracji terytorialnej w jednostkach terytorialnych tego typu. Omawianą specjalizację można uznać za silnie reprezentowaną na tle pozostałych branż w subregionach. W badanym okresie istotne zmiany koncentracji terytorialnej podmiotów reprezentujących branżę wystąpiły w między 2012 a 2013 rokiem. Wartość wskaźnika zaprezentowano w tabeli 5. oraz na rycinie 4.

Tabela 5. Wskaźnik koncentracji terytorialnej (LQ) podmiotów w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w podregionach województwa małopolskiego w latach 2010-2016

SUBREGION	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
KRAKOWSKI	2,08	2,13	2,10	1,99	1,92	1,81	1,80
M. KRAKÓW	1,17	1,16	1,14	1,19	1,19	1,17	1,16
NOWOSĄDECKI	1,58	1,51	1,56	1,63	1,60	1,60	1,65
NOWOTARSKI	1,77	1,84	1,97	1,99	1,96	1,99	1,91
OŚWIĘCIMSKI	1,02	0,99	1,04	1,05	1,08	1,08	1,09
TARNOWSKI	1,54	1,53	1,42	1,37	1,46	1,56	1,53

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Rycina 4. Wskaźnik koncentracji terytorialnej (LQ) podmiotów w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w podregionach województwa małopolskiego w 2016 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W większości powiatów województwa małopolskiego występuje wysoka koncentracja terytorialna podmiotów w ramach branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego. W latach 2010-2016 oszacowany wskaźnik lokalizacji branży wahał się między 0,59 a 4,47. Wartości poniżej 1, wskazujące na względnie niską koncentrację (specjalizację) terytorialną, osiągał w kolejnych latach w następujących powiatach:

- w 2010 roku, w 1 powiecie: olkuskim; w m. Nowy Sącz;
- w 2011 roku, w 2 powiatach: chrzanowskim i oświęcimskim; m. Nowy Sącz, Tarnów;
- w 2012 i 2014 roku, w 1 powiecie: oświęcimskim; m. Nowy Sącz, Tarnów;
- w 2015 roku, w 2 powiatach: oświęcimskim i olkuskim; m. Nowy Sącz, Tarnów;
- w 2016 roku, w 1 powiecie: olkuskim, m. Nowy Sącz, Tarnów.

Powiatami szczególnie wyróżniającym się pod względem nadreprezentacji podmiotów w branży w 2016 roku, były: bocheński, dąbrowski, miechowski, nowosądecki, proszowicki i suski. Wskaźnik LQ kształtował się w nich na poziomie powyżej 2,50, co świadczy o relatywnie silnej specjalizacji terytorialnej w tym obszarze w stosunku do liczby pozostałych podmiotów, w ramach innych branż w powiecie. Wartość wskaźnika została przedstawiona w tabeli 6. i dla 2016 roku dodatkowo na rycinie 5.

Tabela 6. Wskaźnik koncentracji terytorialnej (LQ) podmiotów w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w powiatach województwa małopolskiego w latach 2010-2016

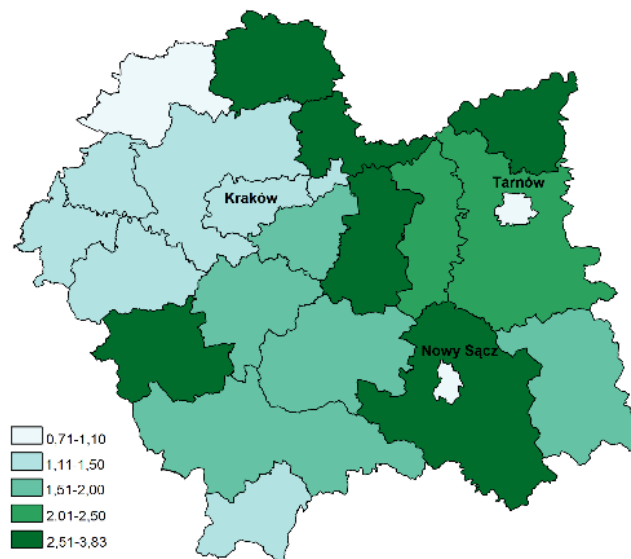
POWIAT	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
BOCHEŃSKI	2,84	3,09	2,78	2,72	2,73	2,58	2,62
BRZESKI	1,89	1,86	1,53	1,60	2,06	2,53	2,16
CHRZANOWSKI	1,00	0,98	1,03	1,02	1,12	1,23	1,16

POWIAT	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
DĄBROWSKI	4,09	3,73	3,46	3,48	3,30	3,41	3,43
GORLICKI	1,44	1,47	1,58	1,61	1,53	1,49	1,53
KRAKOWSKI	1,74	1,65	1,63	1,56	1,44	1,42	1,33
LIMANOWSKI	1,96	1,95	1,88	1,80	1,75	1,90	1,91
M. KRAKÓW	1,17	1,16	1,14	1,19	1,19	1,17	1,16
M. NOWY SĄCZ	0,68	0,59	0,75	0,91	0,85	0,87	0,88
M. TARNÓW	0,67	0,70	0,67	0,68	0,68	0,68	0,71
MIECHOWSKI	3,28	3,28	3,55	3,59	3,28	3,43	3,83
MYŚLENICKI	1,64	2,15	2,39	2,28	2,23	2,10	1,90
NOWOSĄDECKI	2,97	2,80	2,63	2,58	2,63	2,48	2,56
NOWOTARSKI	1,89	1,97	2,00	1,96	1,90	1,89	1,87
OLKUSKI	0,87	1,00	1,02	1,18	1,05	0,94	0,93
OŚWIĘCIMSKI	1,01	0,87	0,94	0,90	0,90	0,95	1,11
PROSZOWICKI	4,47	4,35	4,37	3,81	3,22	3,19	3,21
SUSKI	2,64	2,66	2,90	3,13	3,13	3,31	2,82
TARNOWSKI	2,75	2,55	2,40	2,10	2,18	2,26	2,22
TATRZAŃSKI	1,09	1,15	1,31	1,30	1,29	1,29	1,33
WADOWICKI	1,17	1,15	1,18	1,14	1,26	1,18	1,11
WIELICKI	1,95	1,92	1,87	1,70	1,78	1,53	1,71

Źródło: Opracowanie własne.

Rycina 5. Wskaźnik koncentracji terytorialnej (LQ) podmiotów w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w powiatach w 2016 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

5.2. Udział branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w małopolskim PKB

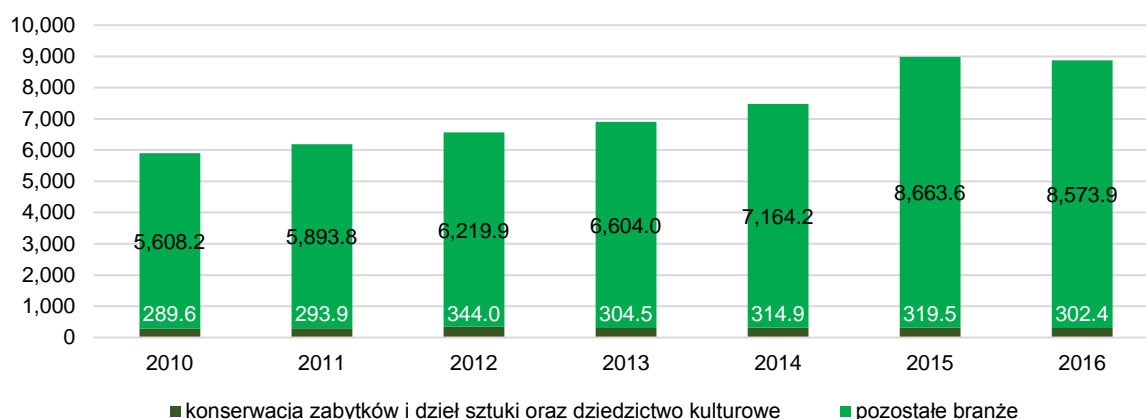
Punktem wyjścia do wyliczenia wartości dodanej w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego był, oszacowany wcześniej, poziom zatrudnienia w tej branży na podstawie liczby aktywnych podmiotów gospodarczych z siedzibą firmy na terenie Małopolski, w podziale na sekcje PKD oraz wielkości zatrudnienia w tych podmiotach (w oparciu o dane Urzędu Statystycznego w Krakowie oraz zebrane w badaniu ankietowym). Wartość dodaną obliczono dzięki pomnożeniu poziomu zatrudnienia i wydajności pracy na jednego zatrudnionego. Wydajność pracy zdefiniowana została jako wartość dodana przypadająca na jednego pracującego i została oszacowana przez podzielenie wartości dodanej dla całej sekcji (ze względu na brak dostępnych danych na niższym poziomie agregacji). Oszacowana wartość dodana branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego stanowi w poszczególnych latach, pomiędzy 0,2 a 0,3 proc. całego PKB w regionie.

Tabela 7. Wartość dodana oraz szacunkowy wkład do PKB Małopolski

Rok	Wartość dodana	Szacunkowy wkład do PKB Małopolski
	mln zł	%
2010	289,6	0,3
2011	293,9	0,2
2012	344,0	0,3
2013	304,5	0,2
2014	314,9	0,2
2015	319,5	0,2
2016	302,4	0,2

Źródło: obliczenia własne.

Wykres 7. Branża konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwo kulturowe na tle pozostałych branż kreatywnych – wartość dodana brutto w mln zł

Źródło: Obliczenia własne.

W badaniu CATI / CAWI 5 na 11 respondentów z branży zadeklarowało wzrost przychodów netto w 2017 roku w porównaniu do roku 2016, tyle samo osób powiedziało, że przychód nie uległ zmianie, a 1 osoba, że się znacząco zmniejszył.

5.3. Rynek pracy branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w Małopolsce

Analizy w zakresie wielkości zatrudnienia, ze względu na brak danych GUS na odpowiednim poziomie szczegółowości, oszacowano na podstawie klas wielkości podmiotów przypisanych w bazie REGON oraz deklarowanej wielkości zatrudnienia w przeprowadzonym badaniu ankietowym. Tym samym wszelkie analizy dotyczące rynku pracy opierają się o oszacowany poziom zatrudnienia podmiotów z danej branży.

W latach 2010-2016 liczba osób zatrudnionych w podmiotach zaliczanych do branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w Małopolsce podlegała nieznacznym wahaniom (wzrost / spadek liczby zatrudnionych). W 2010 roku liczba zatrudnionych w branży w Małopolsce wynosiła 4 403 osoby, w 2016 sektor dawał zatrudnienie porównywalnej liczbie osób – 4 407.

W analizowanym okresie (lata 2010-2016), największy wzrost zatrudnienia w branży nastąpił w 2014 roku (o 1,8 proc. / 80 osób w stosunku do roku poprzedzającego) oraz w roku 2012 (o 0,8 proc. / 33 osoby w stosunku do roku poprzedzającego). W latach 2015-2016 nastąpił spadek liczby zatrudnionych w sektorze. Opisaną sytuację ilustruje tabela 8.

Tabela 8. Liczba zatrudnionych w podmiotach zaliczanych do branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego znajdujących się na terenie woj. małopolskiego w latach 2010-2016

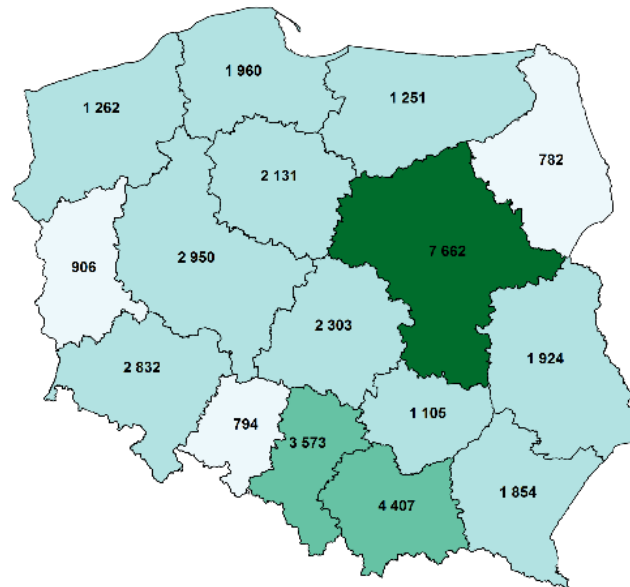
BRANŻA	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
KONSERWACJA ZABYTKÓW I DZIEŁ SZTUKI ORAZ DZIEDZICTWO KULTUROWE	4 403	4 419	4 452	4 459	4 539	4 500	4 407
ZMIANA LICZBY ZATRUDNIONYCH ROK DO ROKU	-	0,4%	0,8%	0,1%	1,8%	-0,8%	-2,1%
ZMIANA LICZBY ZATRUDNIONYCH W STOSUNKU DO 2010 R. (2010 R. = 100%)	100,0%	100,4%	101,1%	101,3%	103,1%	102,2%	100,1%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS i badania CATI.

W porównaniu do pozostałych regionów Polski, w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w Małopolsce w 2016 roku zatrudnionych było relatywnie dużo osób – 4 407, choć zdecydowanie mniej niż na Mazowszu – 7 662 osoby / ok. 74 proc. więcej niż w Małopolsce (rycina 6.).

Jeśli chodzi o liczbę zatrudnionych w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego województwo mazowieckie i małopolskie dystansują pozostałe regiony Polski. Trzecim w kolejności województwem, jeśli chodzi o liczbę zatrudnionych w branży, jest śląskie, wykazujące się poziomem zatrudnienia niższym o 23 proc. w stosunku do województwa małopolskiego.

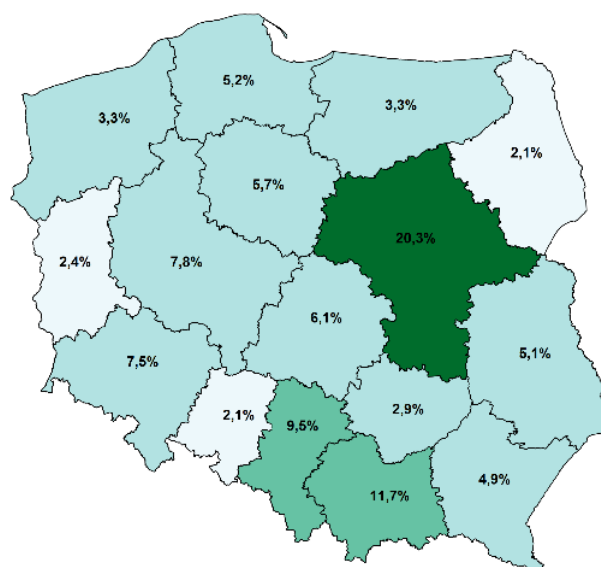
Rycina 6. Liczba zatrudnionych w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w województwach w latach 2010-2016

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS i badania CATI.

Rycina przedstawiona poniżej prezentuje udział zatrudnionych w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w poszczególnych województwach, w ogólnej liczbie zatrudnionych w tej branży w Polsce. 20 proc. zatrudnionych w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w Polsce, to zatrudnieni w podmiotach w województwie mazowieckim. W małopolskim zatrudnionych jest 11,7 proc. ogółu zatrudnionych w tej branży w Polsce.

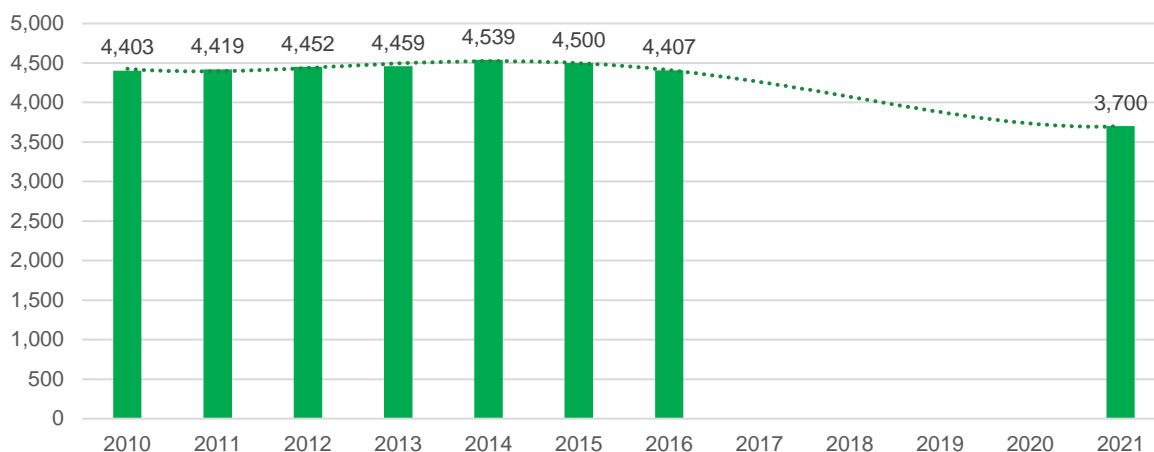
Rycina 7. Odsetek zatrudnionych w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w poszczególnych województwach w 2016 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS i badania CATI.

Prognoza w zakresie zatrudnienia na kolejne lata zakłada łagodny spadek liczby zatrudnionych w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego, a następnie unormowanie sytuacji, a nawet niewielką tendencję wzrostową. Na wykresie poniżej zaprezentowano zmiany w zakresie liczby zatrudnionych na przestrzeni lat 2010-2016 oraz prognozę na kolejnych pięć lat. Prezentowana linia trendu ma wartość $R^2 = 0,81$, stanowi więc relatywnie trafne odwzorowanie panującej tendencji. Prawdopodobieństwo zrealizowania scenariusza prognozy jest umiarkowanie wysokie - linia trendu jest najbardziej wiarygodna wówczas, gdy jej wartość R kwadrat jest równa lub zbliżona do 1. Z prognoz wynika, że w 2021 roku zatrudnienie w branży może osiągnąć wartość zbliżoną do 3,7 tysiąca osób.

Wykres 8. Liczba zatrudnionych w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w województwie małopolskim w latach 2010-2016, wraz z linią trendu⁹ na kolejnych pięć lat

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS i badania CATI.

Wśród 11 podmiotów z branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego, uczestniczących w przeprowadzonym badaniu ilościowym (CATI / CAWI), aż 9 potwierdziło utrzymanie obecnego stanu zatrudnienia w 2019 roku i niezatrudnianie dodatkowych osób. Dwa podmioty zadeklarowały plany związane z powiększeniem zespołu i zatrudnieniem nowych pracowników w 2019 roku.

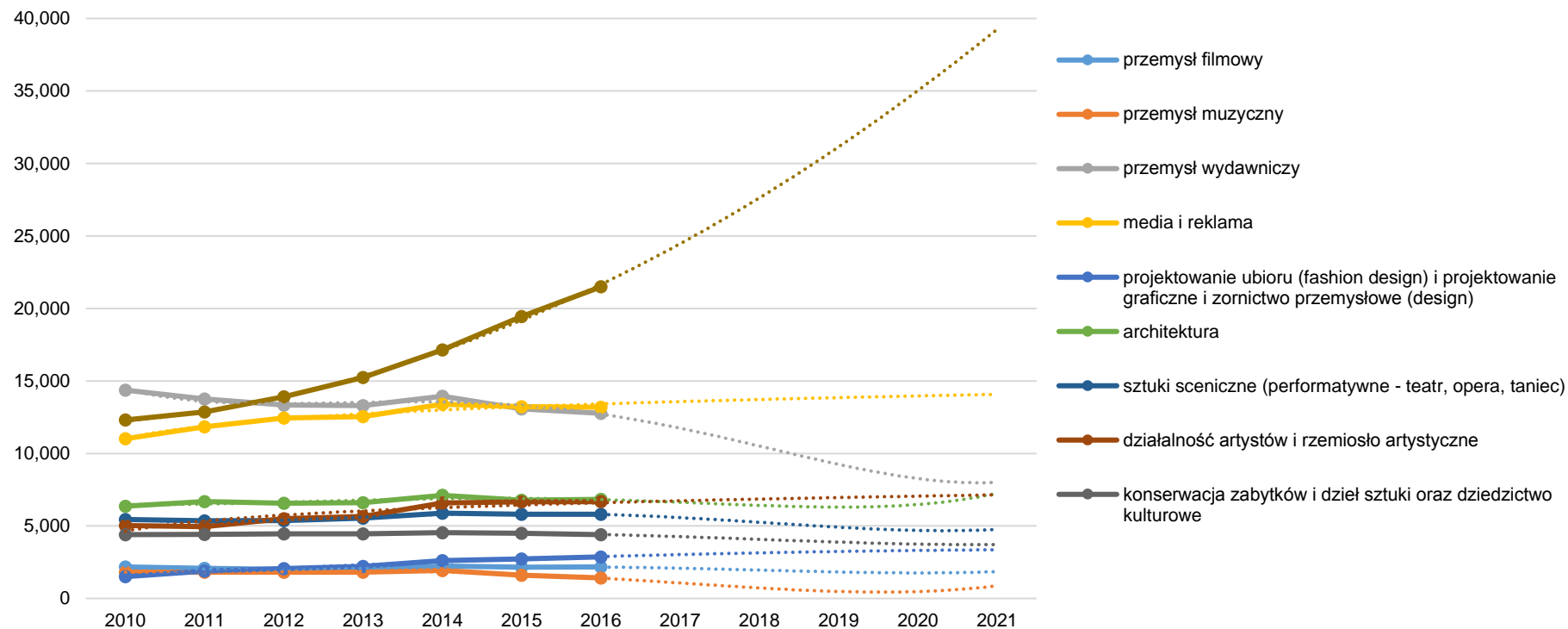
W podmiotach funkcjonujących w ramach branży przeważa zatrudnienie na podstawie umowy o pracę (głównie niepełny i w drugiej kolejności pełny etat).

Sektor konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego na tle pozostałych małopolskich sektorów kreatywnych znajduje się w grupie sektorów słabo reprezentowanych w zakresie liczby zatrudnionych.

Przez cały badany okres (2010-2016), ze względu na posiadane zasoby kadrowe, sektor był siódmym co do wielkości sektorem kreatywnym w województwie, biorąc pod uwagę liczbę zatrudnionych (spośród wszystkich branż objętych niniejszym badaniem). Opisaną sytuację ilustruje wykres 9.

⁹ Linia trendu jest najbardziej wiarygodna wówczas, gdy jej wartość R kwadrat jest równa 1 lub zbliżona do 1. W przypadku trendu dla branży $R^2 = 0,81$.

Wykres 9. Liczba zatrudnionych w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego i linia trendu na tle pozostałych małopolskich branż kreatywnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS i badania CATI.

Udział osób zajmujących się kreatywną działalnością zawodowo w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego, w ogólnej liczbie osób aktywnych zawodowo w Małopolsce oraz w porównaniu do pozostałych województw, należy uznać za relatywnie wysoki. Na tle aktywnych zawodowo w regionie, zatrudnieni w branży stanowili w badanym okresie ok. 0,30 proc. (tabela 9.).

Począwszy od 2010 roku, wskaźnik zatrudnienia w branży w województwie małopolskim utrzymywał się na porównywalnym poziomie. W roku 2015, w którym nastąpił znaczny spadek aktywnych zawodowo, odnotowano wzrost liczby zatrudnionych w branży. Sprawilo to, że w tym roku wskaźnik prezentujący udział ludności zajmującej się działalnością kreatywną w obszarze konserwacji zabytków, dzieł sztuki i dziedzictwa kulturowego w ogólnej liczbie osób aktywnych zawodowo, osiągnął najwyższą wartość w badanym okresie.

Zatrudnieni w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w 2016 roku stanowili 8,6 proc. ogółu zatrudnionych w branży kreatywnej w Małopolsce. Od 2010 roku odnotowano wzrost o ok. 0,8 p. p.

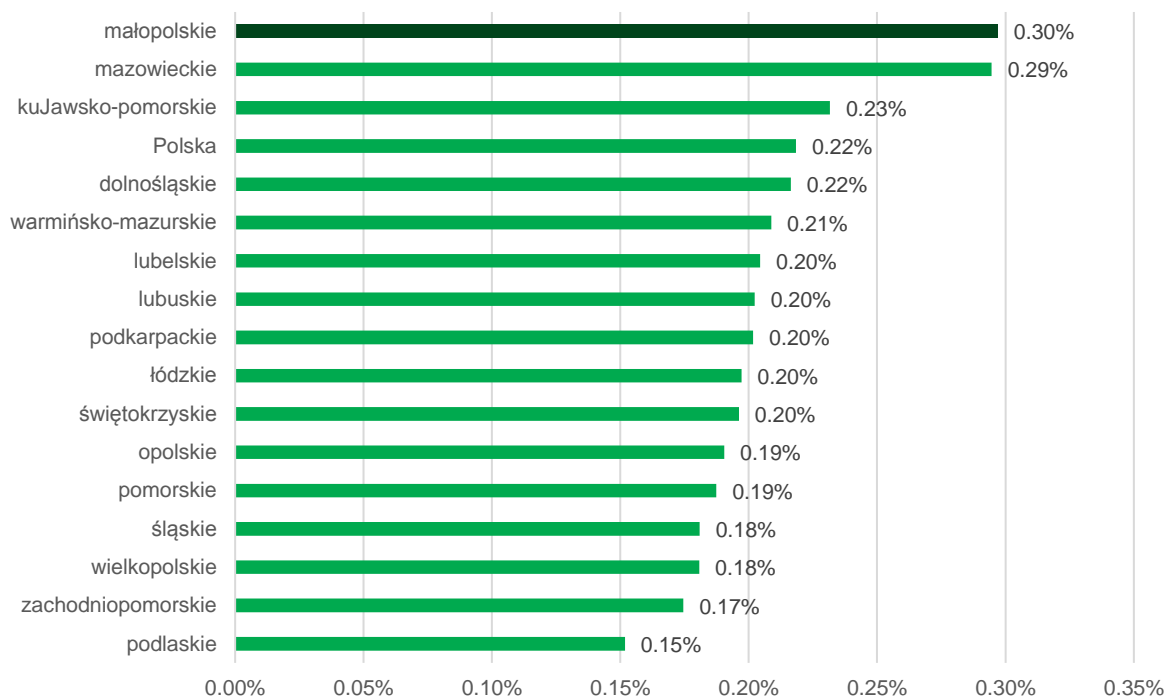
Tabela 9. Udział ludności zajmującej się kreatywną działalnością zawodowo w ogólnej liczbie osób aktywnych zawodowo

LP.	BRANŻA	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1	AKTYWNI ZAWODOWO OGÓLEM MAŁOPOLSKA	1 386 000	1 422 000	1 448 000	1 475 000	1 450 000	1 368 000	1 484 000
2	LICZBA ZATRUDNIONYCH W BRANŻY KREATYWNEJ ŁĄCZNIE	64 417	65 674	67 475	69 353	75 419	75 965	77 642
3	KONSERWACJA ZABYTKÓW I DZIEŁ SZTUKI ORAZ DZIEDZICTWO KULTUROWE LICZBA ZATRUDNIONYCH	4 403	4 419	4 452	4 459	4 539	4 500	4 407
4	WSKAŹNIK 1 $WSK_1 = (LP3 / LP1) * 100\%$	0,32%	0,31%	0,31%	0,30%	0,31%	0,33%	0,30%
5	WSKAŹNIK 2 $WSK_2 = (LP3 / LP2) * 100\%$	7,8%	7,5%	8,1%	8,2%	8,7%	8,8%	8,6%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS i badania CATI.

Branża konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego – ze względu na udział osób zatrudnionych w sektorze w ogólnej liczbie ludności aktywnej zawodowo – zajmowała w 2016 roku najwyższą pozycję wśród wszystkich województw w Polsce (wykres 10.).

Wykres 10. Udział osób zatrudnionych w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w ogólnej liczbie osób aktywnych zawodowo w roku 2016 na tle pozostałych województw i Polski

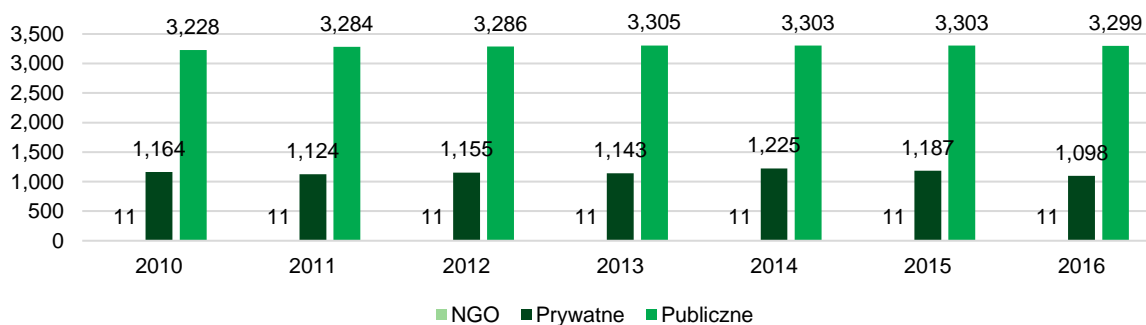

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS i badania CATI.

Osoby zatrudnione w latach 2010-2016 w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego to przede wszystkim pracownicy funkcjonujący w podmiotach sektora publicznego – jest ich trzykrotnie więcej niż zatrudnionych w podmiotach sektora prywatnego, mimo że to sektor prywatny skupia większą liczbę podmiotów konstytuujących branżę w wymiarze ilościowym. Dla przypomnienia, w 2016 roku podmioty sektora prywatnego stanowiły prawie 64 proc. (374) wszystkich podmiotów w sektorze; podmioty publiczne nieco ponad 35 proc. Udział organizacji pozarządowych w branży wynosił 0,85 proc.

Liczba zatrudnionych w podmiotach publicznych w badanym okresie utrzymywała się na podobnym poziomie, podobnie liczba zatrudnionych w podmiotach sektora pozarządowego. Od 2014 spada liczba zatrudnionych w podmiotach sektora prywatnego.

Wykres 11. Liczba zatrudnionych w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w województwie małopolskim w poszczególnych sektorach własności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS i badania CATI.

Najsilniejsza koncentracja osób zajmujących się zawodowo działalnością kreatywną związaną z branżą konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego wystąpiła w podregionie krakowskim (szczególnie wyróżniającym się pod względem nadreprezentacji podmiotów w branży w latach 2010-2016), oświęcimskim, krakowskim i w Krakowie (tabela 10.)

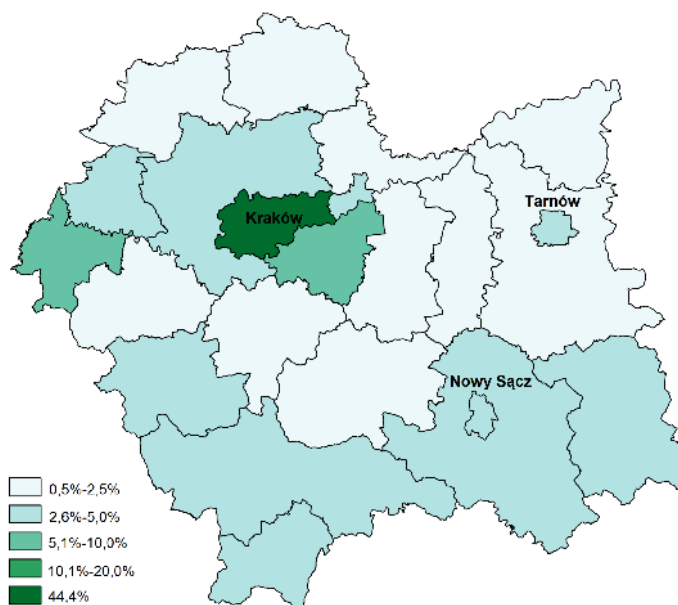
Tabela 10. Udział zatrudnionych w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w ogóle zatrudnionych w podregionach w województwie małopolskim w 2016 rok

SUBREGION	WSK. KONCENTRACJI ZATRUDNIONYCH
KRAKOWSKI	0,6%
TARNOWSKI	0,4%
OŚWIĘCIMSKI	0,6%
NOWOSĄDECKI	0,5%
M. KRAKÓW	0,6%
NOWOTARSKI	0,6%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS i badania CATI.

Przy analizie udziału profesjonalistów z branży na tle wszystkich zatrudnionych w danym powiecie, należy zwrócić uwagę na wyższą niż w innych powiatach koncentrację zatrudnionych w powiecie wielickim, oświęcimskim, tatrzańskim. Najmniej licznie branża reprezentowana jest w powiecie tarnowskim, krakowskim i wadowickim.

Rycina 8. Udział zatrudnionych w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego w ogóle zatrudnionych w powiatach województwa małopolskiego w 2016 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS i badania CATI.

Do opisanego zasobów kadrowych i sytuacji materialnej osób zajmujących się działalnością kreatywną zawodowo, zostały wykorzystane dane pozyskiwane przez GUS za pomocą formularza Z-12, na potrzeby reprezentacyjnego

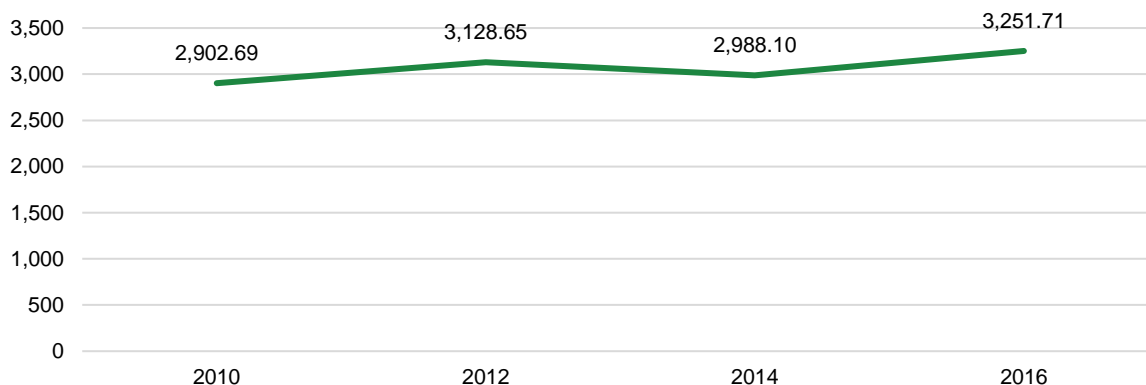
badania struktury wynagrodzeń według zawodów, realizowanego w przedsiębiorstwach. Dane z formularza Z-12 zbierane są przez GUS co dwa lata (prezentowane dane dotyczą wyłącznie 2010, 2012, 2014 i 2016 roku). Należy również zaznaczyć, że realizowane przez GUS badanie struktury wynagrodzeń według zawodów nie obejmuje wszystkich jednostek organizacyjnych, a jedynie grupę reprezentatywną dla przedsiębiorstw liczących powyżej 9 pracowników (10 i powyżej). Co ważne, dostępne dane na temat wynagrodzeń są opracowywane wyłącznie na poziomie województw (NTS2) i wyłącznie dla trzycyfrowych grup działalności według PKD 2007, a nie dla klas / podklas. Uniemożliwiło to trafne i kompletne przeprowadzenie analiz poszczególnych przemysłów kreatywnych – analizowane sektory opisane zostały bowiem poprzez klasy / podklasy PKD, a nie grupy PKD.

W związku z powyższym dane pozyskane dla grup PKD nie są możliwe do bezpośredniego, prostego przełożenia na poszczególne przemysły kreatywne i **stanowią jedynie poglądowy, częściowy materiał** prezentujący sytuacją zasobów kadrowych i wynagrodzeń w branży.

Na potrzeby niniejszego badania dane dla przemysłu kreatywnego konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego przedstawiono uwzględniając informacje w zakresie trzycyfrowej grupy PKD 91.0, na którą składają się cztery klasy / podklasy opisujące branżę z pięciu tworzących grupę PKD 91.0.

Na wykresie poniżej, na podstawie danych z formularza Z-12, przedstawiono możliwe, występujące w latach 2010-2016 średnie wynagrodzenie brutto osób pracujących w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego. Lokowały się one w przedziale od 2 900,00 do 3 252,00 zł brutto. Na wykresie obserwujemy nieznaczne zmiany w zakresie wynagrodzenia między poszczególnymi pomiarami (raz w górę, raz w dół / wzrost / spadek średnich zarobków w branży).

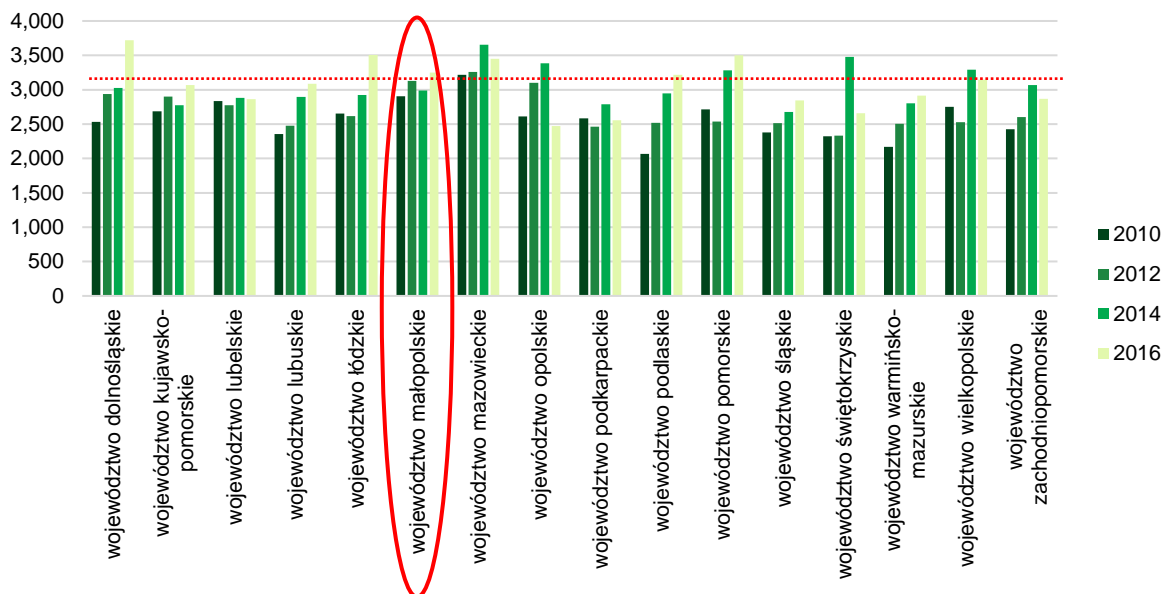
Wykres 12. Średnie zarobki brutto z Z-12 w Małopolsce w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Z12, GUS.

Poniżej zaprezentowano dane dotyczące zarobków w branży w województwie małopolskim na tle pozostałych województw. W ostatnim analizowanym roku (2016), znacząco wyższe zarobki w branży wystąpiły w województwie mazowieckim, dolnośląskim, łódzkim i pomorskim. Najniższe średnie zarobki w branży w 2016 roku odnotowano w województwie opolskim.

Wykres 13. Średnie zarobki brutto w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego – dane dla województw

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Z12, GUS.

Spśród zawodów wskazywanych przez przedsiębiorców i uwzględnionych w formularzu Z-12 w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego wybrano zawody specyficzne dla branży wraz ze średnimi zarobkami w poszczególnych latach i liczbą osób w badaniu o danym zawodzie.

Tabela 11. Zawody funkcjonujące w obrębie branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego wraz ze średnimi zarobkami w poszczególnych latach i liczbą osób w badaniu o danym zawodzie.

Zawody	2010		2012		2014		2016	
	średnie zarobki [zł]	liczba osób	średnie zarobki [zł]	liczba osób	średnie zarobki [zł]	liczba osób	średnie zarobki [zł]	liczba osób
RENOWATOR MEBLI ARTYSTYCZNYCH							2 146,50	1
ETNOGRAF	3 750,33	3	3 131,30	2	2 894,81	8	3 734,40	1
KIEROWNIK ARCHIWUM	7 119,33	1						
KIEROWNIK BIBLIOTEKI							5 230,08	3
KIEROWNIK BIBLIOTEKI	4 400,00	1	4 506,00	2	5 001,39	6		
KIEROWNIK MUZEUM							8 050,64	4
KIEROWNIK MUZEUM	5 125,00	6	7 700,00	1	5 227,76	3		
KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI	3 346,45	12	2 959,15	11	2 860,35	17	2 740,81	23
MUZEALNIK	3 518,78	12	3 238,50	21	3 198,04	25	3 161,28	54
NAUCZYCIEL BIBLIOTEKARZ	3 202,33	5	3 731,35	10	3 612,45	11	3 637,45	14
POMOCNIK BIBLIOTECZNY	2 280,00	1			2 392,50	1	2 387,50	2
POZOSTALI BIBLIOTECZNAWCY I SPECJALIŚCI ZARZĄDZANIA INFORMACJĄ	3 096,00	1			2 500,73	58	2 905,35	64

Zawody	2010		2012		2014		2016	
	średnie zarobki [zł]	liczba osób	średnie zarobki [zł]	liczba osób	średnie zarobki [zł]	liczba osób	średnie zarobki [zł]	liczba osób
POZOSTALI TECHNICY ARCHIWISTI I POKREWNI			2 046,00	1	2 373,25	2		
POZOSTAŁY ŚREDNI PERSONEL W ZAKRESIE DZIAŁALNOŚCI ARTYSTYCZNEJ I KULTURALNEJ GDZIE INDEJ NIESKLASYFIKOWANY			2 188,49	3			2 694,00	2
PRACOWNIK GALERII / MUZEUM	2 034,05	38	2 021,99	39	2 114,56	19	2 463,72	20
RENOWATOR MEBLI ARTYSTYCZNYCH							2 146,50	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Z12, GUS.

5.4. Przyszłe kadry branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego

Do kierunków kształcenia istotnych z punktu widzenia przygotowania przyszłych kadr dla branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego, można zaliczyć m.in. następujące, realizowane w szkołach i uczelniach w Małopolsce.

Tabela 12. Kierunki kształcenia branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego

Konserwacja zabytków i dzieł sztuki			
LP.	UCZELNIA / PLACÓWKA EDUKACYJNA	WYDZIAŁ / INSTYTUT	KIERUNEK
1	Akademia Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie	Konserwacja i restauracja dzieł sztuki	Konserwacja i restauracja dzieł sztuki
2	Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	Instytut Historii Sztuki, Wydział Historyczny	Historia sztuki
3	Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie	Wydział Historii i Dziedzictwa Kulturowego	Ochrona dóbr kultury
			Historia sztuki
4	Policealne Zawodowe Studium Plastyczne w Tarnowie	Nie dotyczy	Renowacja mebli i wyrobów snycerskich

Źródło: Opracowanie własne.

Spśród wskazanych kierunków w badaniu wzięło udział 19 uczniów oraz studentów następujących kierunków kształcenia realizowanych w szkołach / uczelniach w województwie (tabela poniżej):

Tabela 13. Kierunki kształcenia objęte badaniem

UCZELNIA / SZKOŁA POLICEALNA	KIERUNEK	LICZBA OSÓB UCZESTNICZĄCYCH W BADANIU ¹⁰
Policealne Studium Zawodowe w Tarnowie	Renowacja mebli i wyrobów snycerskich	7
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II	Historia sztuki	9
	Ochrona dóbr kultury	3
Razem		19

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania uczniów / studentów wybranych kierunków kształcenia [ankieta audytoryjna, n = 822].

Wśród respondentów dominującą motywacją do kształcenia na wybranych kierunkach, istotnych z punktu widzenia sektora konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego, okazało się zainteresowanie wykładanymi zagadnieniami (na ten czynnik wskazało 16 osób z 19 objętych badaniem). Kolejną ważną przesłanką podjęcia kształcenia na wybranym kierunku była perspektywa zdobycia dobrego przygotowania do pracy w zawodzie. Trzecim w kolejności czynnikiem, na który wskazywali respondenci, była chęć kontynuacji nauki po szkole średniej. Najmniej istotnym motywatorem dla respondentów był prestiż uczelni / placówki edukacyjnej.

Odpowiedzi na pytanie o motywacje związane z wyborem kształcenia w obszarze zawodów istotnych z punktu widzenia branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego są spójne z odpowiedziami na pytanie o czynniki odnoszące się do wyboru kierunku kształcenia, w szczególności w zakresie deklarowanego dużego znaczenia indywidualnych zainteresowań, preferencji, upodobań („Chciałam / chciałem utrzymywać się z tego, co lubię, co sprawia mi przyjemność”). Drugim, pod względem częstości wskazań, argumentem identyfikującym powody decyzji co do kształcenia w analizowanym obszarze zawodów, była potrzeba bycia twórcą / artystą, ale z kwalifikacjami / dyplomem (wiedzą, umiejętnościami, których osiągnięcie zostało sprawdzone w walidacji oraz formalnie potwierdzone przez uprawniony do tego podmiot certyfikujący).

Na trzecim miejscu wśród czynników kształtujących wybór zawodu znajduje się, dokonana przez respondentów, samoocena własnych zdolności / talentu w tym kierunku. W badanej grupie znaleźli się respondenci deklarujący, że kształcenie w tym zawodzie wiąże się z modą / popularnością tego zawodu / kierunku oraz możliwością osiągnięcia sukcesu / kariery.

W zakresie posiadanych przez respondentów planów zawodowych, na plan pierwszy wysuwa się potrzeba posiadania stabilnego zatrudnienia (np. pracy na etacie). W ramach projektowanej perspektywy zawodowej, najmniej istotna jest dla nich możliwość podjęcia pracy, zwłaszcza kosztem przerwania nauki i potrzeba wykonywania wolnego zawodu (pracowania na własny rachunek).

Kraków jest najczęściej wskazywanym miejscem, w którym respondenci chcieliby zamieszkać, gdyby zależało to wyłącznie od ich woli, a czynniki związane z koniecznością ponoszenia kosztów wynajmu nie miałyby znaczenia. Jest to również miasto, w którym osoby uczestniczące w badaniu planują zamieszkać po zakończeniu nauki. Kraków, częściej niż Warszawa, uznawany jest przez osoby biorące udział w badaniu za miasto, które daje największe możliwości rozwijania kariery w branży / specjalności, w której kształcą się respondenci badania.

Respondenci, określając prawdopodobieństwo opuszczenia Małopolski i Polski po ukończeniu nauki, najczęściej wskazywali na trudność oceny przyszłości pod tym kątem.

¹⁰ Badaniem objęte były wyłącznie osoby uczące się w ostatniej klasie / studiujące na ostatnim roku studiów (licencjackich lub magisterskich). W momencie badania, na kierunkach / specjalnościach wskazanych w tabeli 2. liczba uczących się / studiujących wynosiła: historia sztuki: 28 osób, ochrona dóbr kultury: 3 osoby; renowacja mebli i wyrobów snycerskich: 8 osób.

Korzystanie z pomocy specjalistów przy podejmowaniu decyzji edukacyjnych nie jest częstym zjawiskiem wśród uczestniczących w badaniu – aż 14 osób na 19 nie miało do czynienia z takimi usługami. Udział w zajęciach grupowych dotyczących planowania kariery zawodowej ma za sobą 3 na 19 respondentów, indywidualne konsultacje z doradcą zawodowym oraz diagnozę predyspozycji zawodowych ma za sobą po dwóch respondentów. Tylko jedna osoba korzystała z usługi coachingu zawodowego.

Deklarowane przez respondentów zainteresowanie różnymi formami wsparcia jest wyższe niż rzeczywista skala korzystania z nich. Największym zainteresowaniem wśród studentów cieszyły się indywidualne konsultacje / rozmowa z doradcą zawodowym lub doradcą kariery, najmniejszym natomiast zajęcia grupowe dotyczące planowania kariery.

5.5. Uwarunkowania i trendy rozwoju branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego

Choć w ocenie zarówno specjalistów, jak i ekspertów, branża konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego pozostaje obecnie na etapie stabilizacji (zamrożenia), zwłaszcza w odniesieniu do większych firm konserwatorskich, wciąż towarzyszy jej niepewność. Obecna stabilizacja jest spowodowana przede wszystkim poprawą sytuacji finansowej instytucji zlecających projekty branży. Środki unijne mocno wspierają jej rozwój.

(...) mamy właściwie pewną stabilizację. Doszły oczywiście fundusze unijne, co jest dodatkowym argumentem, ale to trwa kilka lat. Teraz od kilku lat mam stabilizację, mam te 5 mln z niewielkim dodatkiem, ale gdybym miał więcej, też bym na pewno wykorzystał, bo potrzeb jest bardzo dużo.

IDI, profesjonalista, branża konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego

Stabilny rozwój, zdaniem specjalistów, można także obserwować w odniesieniu do branży dziedzictwa kulturowego i działalności muzeów. W sektorze zachodzą dynamiczne zmiany związane przede wszystkim ze zmianą infrastruktury i formuły działalności przestrzeni muzealnych, możliwych sposobów prezentacji dorobku artystów, organizacji wystaw.

To wygląda tak, że nie było pojęcia multimediiów, teraz te multimedia wchodzi, więc cała branża się tworzy wokół tego przedsięwzięcia (...) więc jakby nowa jakość [pojawiła się] w tych muzeach. Nie tylko o przedmiot [chodzi – przypis badacza], ale też sposób jego eksponowania.

IDI, ekspert, branża konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego

W branży istnieje obawa, że w przyszłości, kiedy środki pomocowe się skończą, sytuacja branży pogorszy się, wróci do stanu sprzed lat, kiedy borykała się ona z problemami finansowymi.

Niestety, problem jest w tym, że raczej to jest tylko przejściowe i to się wiąże z tym zastrzykiem gotówki, który z Unii przyszedł na zabytki i w momencie, kiedy on się skończy do tego 2020 roku, jak to jest rozpisane, bo wszystkie te projekty muszą być zrobione do tego czasu, no to prawdopodobnie znowu siądzie, zostaniemy przy naszych krajowych budżetach, gdzie później będzie walka – po 15 firm o jedno zlecenie.

IDI, profesjonalista, branża konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego

Większa fluktuacja i niepewność w branży dotyczy profesjonalistów specjalizujących się w konserwacji dzieł sztuki. Na słabszą dynamikę i zmiany w samej branży ma także wpływ nowoczesna technologia.

Dużo robią maszyny, które ludzie wymyślili, jakieś drukarki, które drukują w trzech wymiarach, jakieś zupełnie inne efekty świetlne, które mogą eliminować to, co było wymagane przeze mnie, żebym ja to zrobiła. Bo ktoś mówił „proszę mi uszyć wysłony na scenę, bo ja tutaj muszę coś”, a teraz, zamiast tych wysłony na przykład, ktoś stawia sobie ściany LED-owe. I już nie potrzebuje zupełnie takich przedmiotów, elementów, bo jest coś innego. Także myślę, że ta technologia i ona dość mocno idzie do przodu.

IDI, profesjonalista, branża konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego

Branżę w znacznym stopniu dotykają zmiany zachodzące po stronie odbiorców (dotyczące potrzeb, możliwości i preferencji w zakresie poznawczym oraz związane z sytuacją ekonomiczną społeczeństwa). Także obecne trendy, choćby dotyczące wyposażenia wnętrz, wśród ludzi powodują, że zainteresowanie konserwacją przedmiotów i dzieł sztuki, słabnie.

W momencie, kiedy się zajmowałam antykami dla prywatnych osób, była taka prosperity na tą działalność, bo jakby społeczeństwo się po 1989 roku wzbogacało, była moda, o, też mody na przykład na pewne rzeczy. Mija moda, pokolenia na przykład, takie demograficzne zjawisko żeśmy zauważyli, i wyedukowanie społeczeństwa, to też, dlatego że młodzi teraz w ogóle nie mają pojęcia. To są stare graty na przykład, w odniesieniu do tego, co tutaj stoi u mnie, co robimy. Starsi ludzie mają jakąś wrażliwość na to, a młodzi mają Ikeę. Więc jest, także myślę, że też takie demograficzne zupełnie, ekonomicznie przede wszystkim, bo to to rzutuje.

IDI, profesjonalista, branża konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego

Specjalista działający na rynku muzealnym wspomina również o wykorzystaniu technologii i konieczności zmian mentalnych także wśród odbiorców sztuki. Wyzwaniem dla artystów jest obecnie przełamanie pewnych standardów, przyzwyczajzeń lub właśnie wychodzenie im naprzeciw.

Zmiany, zburzenie w ogóle pojęcia muzealnictwa i tego, co bardzo denerwuje niektórych ludzi, co tutaj robimy, czyli próba pokazania niepodległości, bardzo to opornie idzie, w sposób taki inny, że pokażemy tożsamość i to może być ciekawe. Nie ma czegoś takiego w Polsce.

(...) to dostosowanie się do klienta w przypadku muzeum, są to dzieci, grupa docelowa nasza, to są dzieci, a nie wysublimowana jakaś grupka 20 osób, tylko to ma być w setkach, tysiącach, przechodzić przez muzeum, być takie nietoksyczne. I jeśli nie zrobimy tego przy pomocy nowych technologii, to dzieci tego nie kupią w żaden sposób, trzeba połączyć stare z nowym.

IDI, profesjonalista, branża konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego

Do czynników determinujących rozwój branży, najczęściej wskazywanych przez biorących udział w badaniu profesjonalistów reprezentujących sektor konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego, należy zaliczyć: skompilowane przepisy i regulacje prawne (włącznie z prawami autorskimi, patentami, licencjami itp.), wysokie oprocentowanie kredytów dla firm i instytucji, zbyt wysokie oczekiwania płacowe potrzebnych / poszukiwanych pracowników i kandydatów do pracy oraz silną konkurencję w branży na rynku.

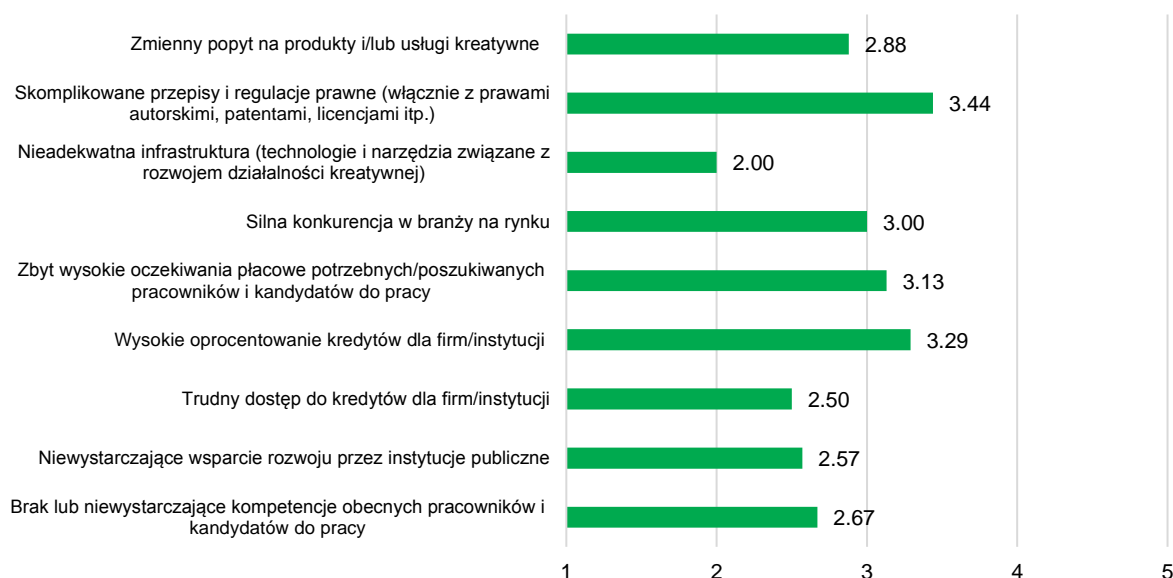

Mniejszy wpływ na rozwój działalności kreatywnej ma, w ocenie jej przedstawicieli, dostęp do odpowiedniej – ze względu na potrzeby branży – infrastruktury (tj. technologii i narzędzi wspierających rozwój działalności / rozwój podmiotu), jak również dostęp do kredytów dla firm i instytucji.

W podmiotach oferujących usługi czy produkty w zakresie konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego ze stażem na rynku do roku, jako czynniki decydujące w najwyższym stopniu o rozwoju podmiotu / działalności kreatywnej, wskazane zostały: wysokie oprocentowanie kredytów dla firm i instytucji, brak lub niewystarczające kompetencje obecnych pracowników i kandydatów do pracy. Ten ostatni, to czynnik mający wyraźnie mniejsze znaczenie w podmiotach z najdłuższym stażem na rynku (10 lat i więcej).

W przedsiębiorstwach z najdłuższym stażem funkcjonowania, istotnymi czynnikami rozwoju są skomplikowane przepisy i regulacje prawne (włącznie z prawami autorskimi, patentami, licencjami itp.) oraz – podobnie jak w przypadku firm z małym (rocznym) stażem – wysokie oprocentowanie kredytów dla firm i instytucji (wykres 23. i 24.).

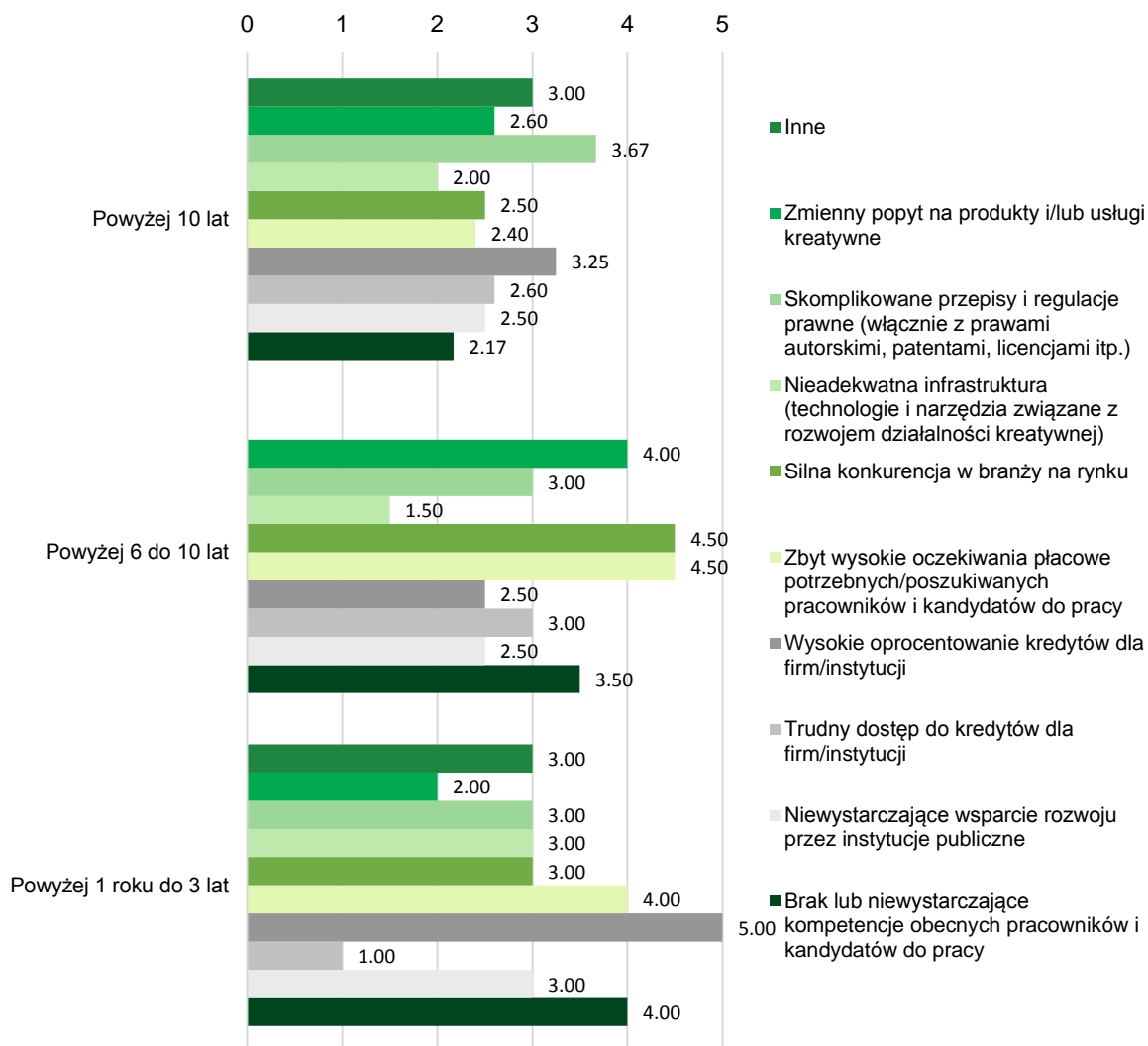
Wykres 14. Średnia ocena stopnia, w jakim czynniki warunkujące wzrost podmiotów w sektorach kreatywnych dotyczą badanego podmiotu (1 - w bardzo niskim stopniu, a 5 - w bardzo wysokim stopniu)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników CAWI/CATI [wielkość próby dla całej branży kreatywnej n=589].

Wykres 15. Średnia ocena stopnia, w jakim czynniki warunkujące wzrost podmiotów w sektorach kreatywnych dotyczą badanego podmiotu wg stażu przedsiębiorstwa (gdzie 1 - w bardzo niskim stopniu, a 5 - w bardzo wysokim stopniu)

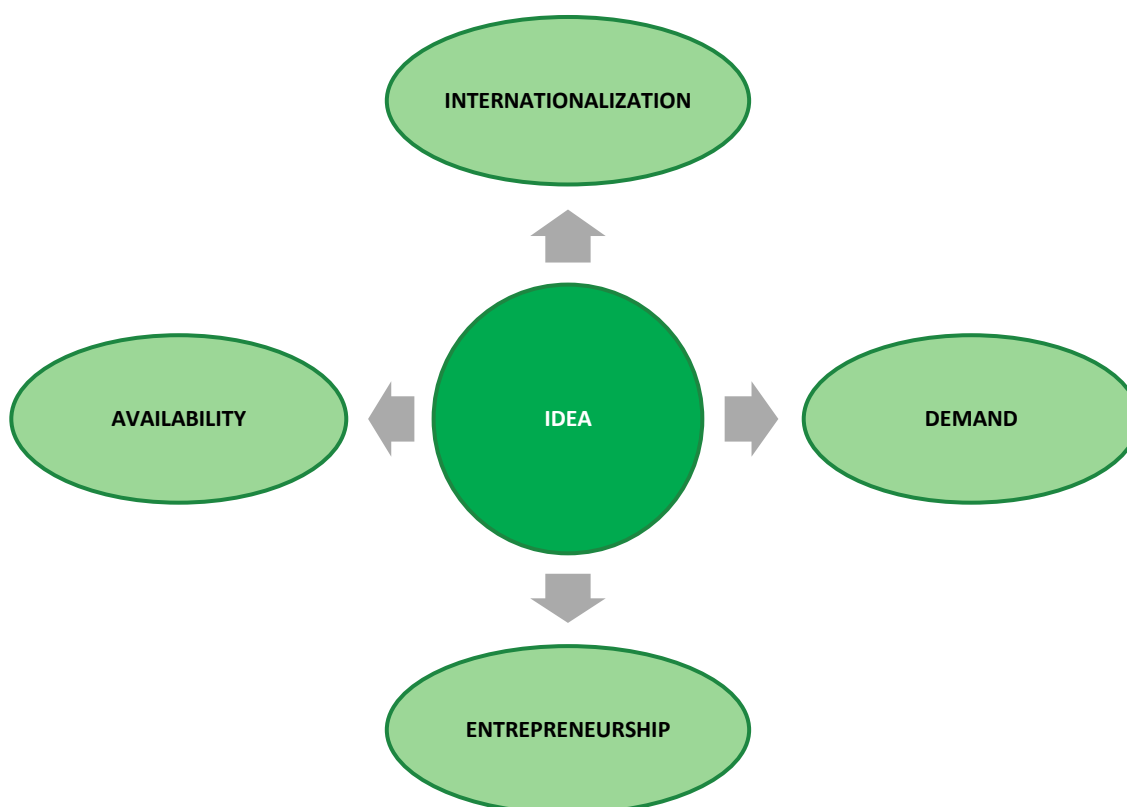

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników CAWI/CATI [wielkość próby dla całej branży kreatywnej n=589].

5.6. Wsparcie instytucjonalne branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego i jego ocena

Wspomaganie sektora kreatywnego jest realizowane przez wiele komplementarnych wobec siebie rodzajów aktywności. Ich ogólną cechą jest konsekwentne wspieranie czterech obszarów kluczowych dla rozwoju sektora kreatywnego, które można przedstawić w modelu IDEA.

Schemat 5. Model IDEA – kierunki wsparcia sektora kreatywnego.

Źródło: R. Kasprzak, *Przemysły kreatywne w Polsce - uwarunkowania i perspektywy*, 2012.

Umiejdzynarodowienie jest ważnym czynnikiem rozwoju sektora kreatywnego, którego podaż produktów i usług bardzo często przekracza potencjał lokalnego (lub krajowego) rynku. Efektywne rozwiązania sprzyjające umiejdzynarodowieniu produkcji przyczyniają się do rozwoju tego sektora. Warto zauważyć, że jego specyfiką są liczne kontakty międzynarodowe oraz praktyczne ignorowanie granic administracyjnych w budowaniu współpracy, np. podczas tworzenia zespołów projektowych oraz pracy nad projektem¹¹. Współczesny rozwój technologiczny umożliwia pracę nad projektem 24 godziny na dobę, a liczne formy komunikacji przyczyniają się do jej intensyfikacji. Wyraźnie zatem widać, że technologia umożliwia podmiotom branż kreatywnych funkcjonowanie na skalę globalną. O ile zatem bariery w kontekście współpracy i tworzenia już praktycznie nie istnieją, o tyle sytuacja pogarsza się na kolejnych etapach realizacji projektu. Rozwój sektora kreatywnego

¹¹ R. Kasprzak, *Przemysły kreatywne w Polsce – uwarunkowania i perspektywy*, 2013.

wymaga umiejętnego wspierania jego uczestników w zakresie internacjonalizacji produktów – wsparcie to powinno obejmować obszary: ochrony własności intelektualnej, eksportu i promocji produktów sektora kreatywnego na rynkach zagranicznych, budowania sieci międzynarodowych powiązań kooperacyjnych. Instytucje odpowiedzialne za tworzenie i realizację polityki wspierania tego sektora powinny nie tylko zadbać o zaprojektowanie tego typu oferty, bardzo ważne jest także wskazanie podmiotom sektora kreatywnego możliwości i zasad pozyskiwania takiego wsparcia oraz stworzenie zachęt do korzystania z tych instrumentów.

Popyt jest drugim czynnikiem wzrostu sektora kreatywnego. Oznacza działania ukierunkowane na pobudzenie popytu na produkty przemysłów kreatywnych wśród ich odbiorców. Powinno ono mieć charakter działań krótkookresowych, czyli np. uruchamianie różnych programów zakupu produktów sektora kreatywnego (mecenat). Konieczne jest rozszerzenie grupy potencjalnych mecenasów na różne podmioty administracji terytorialnej, samorząd gospodarczy dysponuje bowiem szerokimi możliwościami zakupu produktów sektora kreatywnego realizując lub współrealizując projekty, dzięki którym możliwe będzie zwiększanie popytu na produkty tego sektora, m.in. programy promocji jednostek samorządu terytorialnego, programy rewitalizacji przestrzeni publicznej, tworzenie instytucji odpowiedzialnych za zakup współczesnej sztuki. Stymulowanie popytu poprzez tworzenie różnorodnych programów wpływających na zakup produktów sektora kreatywnego powinno być uzupełnione działaniem długookresowym, czyli rozwojem edukacji kulturalnej, która ma bezpośredni wpływ na poziom i jakość konsumpcji usług kultury. Niezbędne jest zatem subsydiowanie kształcenia, kursów oraz promowanie określonych nawyków, które przebudują zachowania konsumenta na rynku produktów sektora kreatywnego.

Przedsiębiorczość jest trzecim czynnikiem wsparcia sektora kreatywnego, który powinien zostać dostrzeżony przez osoby odpowiedzialne za budowanie tego typu strategii. Sektor kreatywny, bazując na unikalnej i indywidualnej pracy twórczej, wymaga stworzenia jednolitych ram funkcjonowania, które będą sprzyjać jego rozwojowi. Ważnymi czynnikami są problematyki:

- zakładania działalności gospodarczej,
- wielkości obciążeń podatkowych,
- zobowiązań podmiotu wobec ubezpieczeń społecznych.

Z punktu widzenia funkcjonowania podmiotów na rynku bardzo ważną staje się poprawa efektywności systemu podatkowego poprzez usprawnienie zasad naliczania podatków, zwłaszcza podatku od towarów i usług. Ważnym obszarem jest także stymulowanie powstawania nowych przedsiębiorstw oraz budowanie ducha przedsiębiorczości wśród osób, które mogą funkcjonować w tym sektorze.

Osiągalność jest czwartym czynnikiem sprzyjającym budowaniu sektora kreatywnego na określonym obszarze. W kontekście tego czynnika należy wyodrębnić trzy podstawowe grupy zasobów niezbędne do rozwoju podmiotu z sektora kreatywnego, tj. kapitał, zasoby ludzkie oraz dostęp do wiedzy w zakresie zarówno gospodarczym, jak i merytorycznym.

- a. Dostęp do kapitału, ze względu na wysokie ryzyko rynkowe funkcjonowania podmiotów w tym sektorze oraz brak powszechnie akceptowanych zabezpieczeń przez jego członków, jest ważną barierą wzrostu¹². Budowanie dostępu do kapitału powinno się koncentrować na tworzeniu mechanizmów umożliwiających

---

¹² R. Kasprzak, dz. cyt.

dostęp nie tylko do kapitału obcego (pożyczki, kredyty), lecz także inwestycyjnego (fundusze inwestycyjne). Wsparcie sektora kreatywnego wymaga zbudowania na obszarze jego funkcjonowania mechanizmów, które ułatwią podmiotom dostęp do środków finansowych.

- b. Drugim zasobem niezbędnym dla rozwoju sektora kreatywnego są zasoby ludzkie, zatem budowanie strategii wsparcia tego sektora powinno uwzględniać działania sprzyjające przyciąganiu określonego kapitału ludzkiego oraz tworzyć warunki do jego elastycznego zatrudnienia. Warto bowiem przypomnieć, że częstym modelem pracy w tym sektorze jest praca projektowa, która z punktu widzenia zaangażowania pracownika jest niewątpliwie rozwiązaniem atrakcyjnym, ale z punktu widzenia trwałości pracy praktycznie uniemożliwia budowanie form współpracy opartych na kodeksie pracy. W związku z tym konieczne jest wypracowanie elastyczności w dostępie do wykwalifikowanych pracowników oraz umożliwianie tym podmiotom zatrudniania fachowców spoza granic administracyjnych. Drugim aspektem silnie związanym z dostępnością kapitału ludzkiego jest poziom jego kwalifikacji i inwestowanie w instytucje kształcenia, zarówno formalnego, jak i pozaformalnego.
- c. Dostęp do wiedzy jest ostatnim elementem „osiągalności” Częstym problemem sektora kreatywnego jest bowiem brak wiedzy związanej z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz niska świadomość prawna, która przejawia się np. ignorowaniem problematyki przenoszenia autorskich praw majątkowych. Poza wiedzą związaną z prowadzeniem działalności gospodarczej dla sektora kreatywnego niezbędna jest także wiedza merytoryczna, która pozwoli na podwyższanie kwalifikacji niezbędnych do dalszego funkcjonowania w tym sektorze. Bardzo ważnym czynnikiem jest w tym zakresie budowa szerokiej oferty szkoleniowo-doradczej przez instytucje otoczenia biznesu oraz promowanie wśród osób działających w sektorze idei kształcenia przez całe życie.

Przyjmując powyższy model, można wyodrębnić następujące dobre praktyki ukierunkowane na wspieranie branży kreatywnej (tabela poniżej):

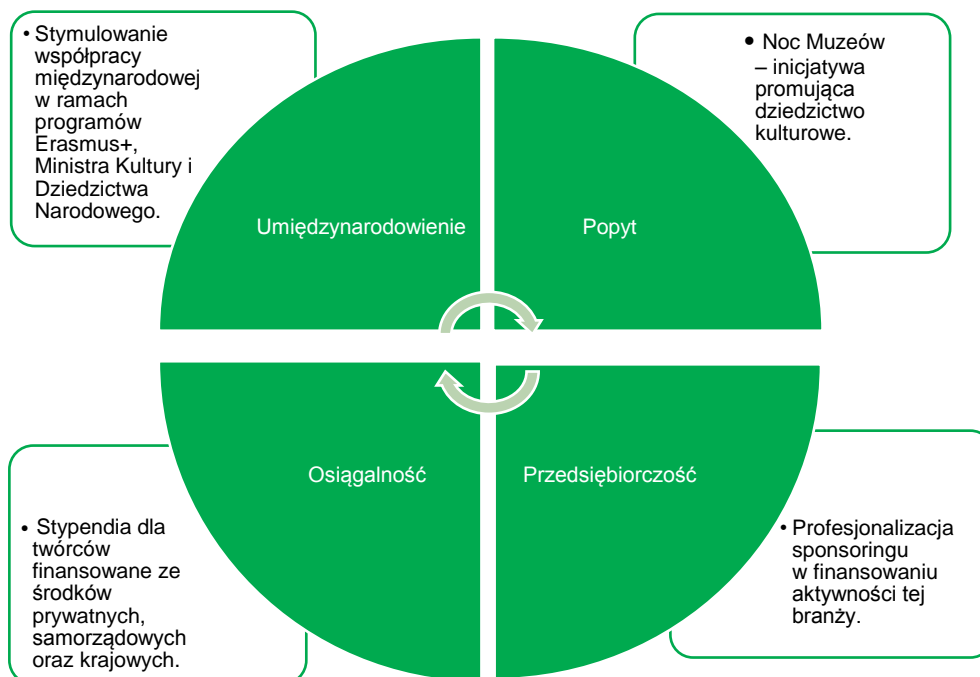
Tabela 14. Wybrane dobre praktyki wspierania branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego – model IDEA

BRANŻA / KIERUNEK WSPARCIA WEDŁUG MODELU IDEA	PRZYKŁADY DOBRYCH PRAKTYK WSPIERANIA ROZWOJU BRANŻY
Branża konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego	
Umiejdzynarodowienie	<ul style="list-style-type: none"> • Stymulowanie współpracy międzynarodowej w ramach programów Erasmus+, Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. • Programy stymulujące współpracę międzyeuropejską oraz międzynarodową specjalistów z tej branży, uruchamiane przez Komisję Europejską (m.in. „Kreatywna Europa”, programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej (Interreg) oraz Programy Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa). • Promocja inicjatyw podejmowanych w tej branży na poziomie Unii Europejskiej poprzez inicjatywę Europejskiego Roku Dziedzictwa Kulturowego w 2018 oraz aktywność Międzynarodowego Centrum Kultury w Krakowie, jako instytucji koordynującej tę inicjatywę na obszarze Polski.
Popyt	<ul style="list-style-type: none"> • Finansowanie zakupu usług tej branży dzięki upowszechnianiu tworzenia Gminnych Programów Rewitalizacji, dzięki którym możliwe jest finansowanie działań renowacji obiektów dziedzictwa kulturowego ze środków pochodzących z Regionalnych Programów Operacyjnych oraz krajowych i samorządowych środków publicznych. • Konsekwentne wdrażanie programów dotacyjnych finansowanych ze środków wojewódzkich, krajowych oraz Regionalnych Programów Operacyjnych i Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko,

BRANŻA / KIERUNEK WSPARCIA WEDŁUG MODELU IDEA	PRZYKŁADY DOBRZYCH PRAKTYK WSPIERANIA ROZWOJU BRANŻY
	<p>z których możliwe jest finansowanie zakupu usług oferowanych przez tę branżę.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Noc Muzeów – inicjatywa promująca dziedzictwo kulturowe. • Preferencyjne ceny biletów wstępu do muzeów. • Inicjatywa Europejskich Stolic Kultury wspomagająca popyt na usługi tej branży.
Przedsiębiorczość	<ul style="list-style-type: none"> • Profesjonalizacja sponsoringu w finansowaniu aktywności tej branży.
Osiągalność	<ul style="list-style-type: none"> • Ułatwienia dostępu do kapitału dzięki inicjatywie Programów Operacyjnych Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na finansowanie aktywności merytorycznej w obszarze tej branży. • Nagrody dla artystów i twórców działających w tej branży finansowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz władze samorządowe. • Stypendia dla twórców finansowane ze środków prywatnych, samorządowych oraz krajowych. • Dotacje dla osób zakładających działalność gospodarczą w tej branży.

Źródło: Opracowanie własne.

Schemat 6. Wybrane dobre praktyki wspierania branży konserwacji zabytków – model IDEA

Źródło: Opracowanie własne.

Wśród 11 podmiotów z branży biorących udział w badaniu ilościowym (CATI / CAWI), osiem nie otrzymało wsparcia na żadne inwestycje lub projekty, ponieważ nigdy się o to nie starało. Jeden podmiot otrzymał wsparcie z RPO, jeden z banku i jeden mimo starań takiego wsparcia nie uzyskał.

5.7. Współpraca i sieciowanie w branży konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego

W badaniu ankietowym podmiotów działających w przemysłach kreatywnych zadano pytanie dotyczące współpracy. Brak współpracy z innymi podmiotami w ciągu ostatnich dwóch lat zadeklarowało 9 na 11 badanych podmiotów. Małopolska branża konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego nie jest powiązana w strukturze żadnego polskiego klastra. Tylko instytucje muzealne skupione są w międzynarodowej sieci branży konserwatorskiej ICON.

Polski Komitet Icon, to funkcjonuje, natomiast w takiej może powiedziałbym bardziej przyziemnej realizacji chyba jeszcze nie.

IDI, ekspert, branża konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego

W opinii specjalistów podmioty z branży bardzo ze sobą konkurują, co utrudnia podejmowanie jakichkolwiek prób integracji środowiska.

Mówię, każdy działa sobie, dlatego jest tylko i wyłącznie, mam wrażenie, konkurencja. (...)

IDI, profesjonalista, branża konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego

Każdy chce chapać dla siebie po prostu (...) Nie ma takich właśnie stricte, żeby prawie, że jak spółdzielnia produkcji czegoś fajnego, tylko każdy myśli, „żeby mnie się udało tylko”.

IDI, profesjonalista, branża konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego

Niektórzy przedstawiciele branży widzą w sieciowaniu ogromny potencjał na przyszłość, który umożliwi rozwój w branży i kontaktów. W branży klaster mógłby pełnić rolę podmiotu, która zrzesza sprawdzonych, certyfikowanych profesjonalistów.

To jest genialna rzecz, która ma olbrzymią przyszłość, ponieważ daje możliwość właśnie twórcom. To jest najlepsza droga dla twórcy, funkcjonowanie w klastrach, ponieważ wchodzi w sferę branżową, marketingową, finansową i tak dalej. (...) Trudno jest znaleźć wykonawców na wiele rzeczy. Więc klastry nie tylko umożliwiają sprzedaż czegoś, czyli funkcjonowanie, tylko dają przede wszystkim osobom, które tego szukają dotarcia do tych osób.

IDI, profesjonalista, branża konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego

Niechęć do sieciowania na gruncie regionalnym wynika zdaniem eksperta ze specyfiki i charakteru instytucji w branży konserwatorskiej.

Myślę, że bardzo dużym elementem jest tutaj odrębność tych instytucji, odrębność sposobów funkcjonowania poszczególnych instytucji. To jest problem. One nie są zawsze kompatybilne całkowicie ze sobą, co z jednej strony jest cudownym wyzwaniem, a z drugiej strony dużym ograniczeniem organizacyjnym.

IDI, ekspert, branża konserwacji zabytków i dzieł sztuki oraz dziedzictwa kulturowego

Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego
Departament Polityki Regionalnej
ul. Wielicka 72B, 30-552 Kraków

Egzemplarz bezpłatny

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejskie Fundusze
Strukturalne i Inwestycyjne

www.obserwatorium.malopolska.pl